

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Sexuální zneužívání v rodinném prostředí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.**

**Vypracovala:
Miloslava Vošvrdová**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sexuální zneužívání v rodinném prostředí“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V dne

Podpis

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Pavlu Mühlpachrovi, Ph.D. za odborné vedení a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat mé rodině a mému příteli Josefovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce a které si nesmírně vážím.

Miloslava Vošvrdová

OBSAH

Úvod.....	5
1. Sociální deviace.....	7
1.1. Vymezení základních pojmů.....	7
1.2. Příčiny a faktory vzniku sociální deviace.....	8
1.3. Typy závislostního chování.....	10
1.4. Syndrom CAN.....	13
2. Sexuální zneužívání	16
2.1. Vymezení sexuálního zneužívání.....	16
2.2. Typy sexuálního zneužívání.....	17
2.3. Formy sexuálního zneužívání.....	18
2.4. Vymezení incestního chování	19
3. Aktéři sexuálního zneužívání	22
3.1. Oběť sexuálního zneužívání.....	22
3.2. Pachatel.....	29
4. Prevence a instituce prevence.....	36
4.1. Vymezení prevence.....	36
4.2. Instituce.....	40
5. Výzkum	50
5.1. Historie.....	50
5.2. Metodické postupy k eliminaci sexuálního zneužívání.....	51
5.3. Kazuistiky.....	52
5.4. Návrhy a opatření.....	55
Závěr.....	57
Resumé	58
Anotace	59
Seznam použité literatury	60
Seznam příloh.....	63

Úvod

Bakalářská práce bude zaměřena na téma „Sexuální zneužívání v rodinném prostředí“. Toto téma je v naší společnosti stále velké tabu. Společnost se snaží děti chránit před negativními vlivy. Sexuální zneužívání často ale přichází z prostředí, které má být pro dítě prostředím bezpečí, lásky a jistoty, a tím je rodina. Malé dítě mnohokrát ani neví, že je něco špatně, až s odstupem času zjišťuje, že bylo anebo je sexuálně zneužíváno. A to právě lidmi, kteří ho měli milovat a chránit. Pokud se dítě svěří zbytku rodiny, málokdy se stává, že je vyslyšeno. Nezřídka je celá věc rodinou schovávána a dítě trpí až do své zletilosti.

V posledních letech můžeme nabýt dojmu, že se daří odhalovat více této trestné činnosti. Z médií snad každý den přichází zpráva, že byla zatčena osoba, která se dopouštěla sexuálního zneužívání na dítěti. Ovšem jedná se pouze o zlomek případů, které se ve skutečnosti dějí. Stále většina zůstává neodhalena. Děti se velmi těžce svěrují s tímto problémem a také dospělí jedinci dokáží s dítětem velmi snadno manipulovat.

Moje vlastní zkušenost je jedna z hlavních příčin, proč se tomuto tématu chci věnovat v bakalářské práci. Dalším důvodem je i možnost zjistit více o způsobech ochrany, jak rodiny, tak i oběti. Také se více dozvědět o preventivních programech, o práci různých institucí, které se v problematice sexuálního zneužívání objevují. Ráda bych se i zabývala osobou pachatele, výši trestu a následným dohledem.

Mnoho odborníků publikuje o problému sexuálního zneužívání. Ve svých studiích se snaží vyřešit některé otázky, ale často se pouštějí na tenký led a setkávají se s odporem těch, kteří by jejich snahy měli nejvíce podpořit. Jako drobný příklad stačí uvést příručku k sexuální výchově, podle které se mělo učit na školách, proti níž se vznesla velká kritika z řad rodičů. Ale i tak se objevuje spousta pozitivního a to je např. i vytvoření figurek Jája a Pája, které přišly v ČR na svět díky PhDr. A. Plškové. Pomohly k lepší práci s dětmi při výslechu. Nemalou zásluhu na pomoci obětem sexuálního zneužívání mají i různé neziskové organizace jako je Dětské krizové centrum, Linka bezpečí a další jiné.

Cílem mé bakalářské práce je bližší seznámení společnosti s problematikou sexuálního

zneužívání a to především v oblasti prevence. Pokusit se nalézt možnosti, jak sexuálnímu zneužívání předcházet. Důležitým aspektem je schopnost rodičů, pedagogů a jiných rozpoznat příznaky sexuálního zneužívání u dítěte již v počátcích a tím zamezit dalšímu utrpení oběti. Prevence by měla být nastavena takovým způsobem, aby k těmto případům docházelo co nejméně a v případech, ve kterých se tak stane, by společnost měla být schopna obětem adekvátně pomoci.

1. Sociální deviace

Sociální pojetí deviace je široké. Zahrnuje v sobě porušení jakékoliv normy. Lidé deviaci mají spojenou s trestným činem. To ale nemusí být pravda. Záleží na formě normy, která je porušována. V našem případě se blíže budeme zabývat negativními odchylkami.

1.1. Vymezení základních pojmů

Deviace

Deviace je v obecném pojetí chápána jako jakákoli odchylka od normální struktury či funkce a může se vyskytovat u kteréhokoli jevu v přírodě nebo ve společnosti. (Hrčka, 2001, s. 9)

Deviantní chování, je takové chování, které se nějakým způsobem odchyluje od normy. Ovšem blíže není definována norma, míra odchýlení ani to zdali se jedná o odchylku pozitivní či negativní. (Hrčka, 2001, s. 9)

Klasifikace deviací

Veškeré deviace dělíme na sociální a nesociální.

Sociální deviace představují jen určitou část všech deviací. *Sociální deviace jsou ty, které mají význam v sociálních interakcích a vztazích.* (Hrčka, 2001, s. 15) Týkají se lidí, lidské společnosti. Můžeme sem zahrnout i zvířata, u kterých se připouští nějaká forma sociálního života, sociální interakce a sociálních vztahů.

Nesociální deviace jsou takové, *kteře nemají význam v sociálních interakcích a vztazích.* (Hrčka, 2001, s. 15) Jedná se o neživé předměty, rostliny, jednoduché živočichy atd.

Sociální deviace

Sociální deviace dle prof. Mühlpachra označujeme „*každé sociální chování (individua nebo skupiny), které porušuje nějakou sociální normu a je proto určitou částí společnosti odmítáno.*“ (Mühlpachr, 2009, s. 36)

Každá sociální deviace má určitou strukturu. A to obsah, subjekt, objekt, cíle a důsledky.

- Obsah – určité chování, které je označováno za deviantní s ohledem na nějakou sociální normu.
- Subjekt – ten, kdo se deviantně projevuje (jedinec, skupina, etnická menšina atd.).
- Objekt – ten, na kterého je deviantní chování zaměřeno (jedinec, skupiny, třídy, etnické menšiny, subkultury, celá společnost).
- Cíl – uspokojení potřeby, dosažení určitého cíle. Rychlost dosažení cíle či potřeby je snadnější s porušením normy než v případě konformního jednání.
- Důsledek – dosažení či nedosažení cíle, uspokojení či neuspokojení potřeby.

(Hrčka, 2001, s. 19)

Synonymem sociální deviace je v některých literaturách uváděna sociální patologie.

Sociální patologie

„Sociální patologie je označení pro jevy, které společnost klasifikuje jako nežádoucí (sociálně-patologické), protože porušují sociální, morální či právní normy společnosti (často např. kriminalita, toxikomanie, vandalismus, domácí násilí a další) jakož i pro příčiny těchto jevů. Pojem sociální patologie zavedl Herbert Spencer jako sociální paralelu biologických onemocnění, sociologové odmítající biologismus místo tohoto pojmu používají označení sociální deviace či sociální dezorganizace. Émile Durkheim sociální patologii chápal jako vědu o způsobech chování odchylných od stanovených norem, vnímal však tyto negativní skutečnosti jako neoddelitelnou součást života společnosti, která má zároveň i jisté pozitivní funkce.“ (www.wikipedia.org, 1. 3. 2012)

1.2. Příčiny a faktory vzniku sociální deviace

Vznik sociální deviace je ovlivňován mnoha faktory. Převážně se jedná o více než jednu příčinu. Tyto příčiny se navzájem ovlivňují. Mezi ně zahrnujeme:

- biologické příčiny,
- psychologické příčiny,
- sociální faktory,

- kulturní faktory,
- situační faktory.

Biologické příčiny

„Uvádějí se faktory genetické (např. chromozomální abnormality, vrozené metabolické defekty), endokrinní (nedostatek či nadbytek některých hormonů), fyziologické poruchy, malformace a vývojové vady apod. Mohou vznikat prenatálně, perinatálně či postnatálně.“ (Hrčka, 2001, s. 21)

Psychologické příčiny

Uvádí se, že hlavní příčinou je porucha socializace v raném dětství. *Další velký směr psychologického uvažování vychází z teorie učení: deviace je považována za chování převzaté učením (napodobováním či sociálním podmiňováním) z okolí. Existenciální a humanistické směry analyzují deviantní chování z pohledu osobnostní či existenční krize, resp. ztráty smyslu života (Frankl 1994).* (Hrčka, 2001, s. 21 - 22)

Sociální faktory

Sociální faktory úzce souvisí s rozvojem lidstva. Se změnami norem, technologickým pokrokem, politickými a sociálními problémy.

Kulturní faktory

Rozdílnost norem chování v různých kulturách. Jedinec se může chovat dle norem země, ze které pochází, avšak v jiné společnosti je takovéto chování považováno za deviantní.

Situační faktory

Jedná se o situace, které vyzívají k deviantnímu chování. Zahrnujeme sem i situace zátěžové. Neschopnost jedince dosáhnout cíle pomocí komfortního jednání. Dále také jeho neznalost sociálních norem.

(Hrčka, 2001, s. 22)

1.3. Typy závislostního chování

- Drogová závislost,
- závislost na alkoholu,
- tabakismus,
- závislost na hracích automatech,
- netomanie - závislost na internetu,
- závislost na televizi,
- sexuální závislost,
- závislost na práci,
- patologické nakupování,
- bulimie.

(Mühlpachr, 2009, s. 79-101)

Drogová závislost

Lidé užívají drogy již od nepaměti. Pomáhaly jim k uvolnění, změně stavu, vyvolání halucinací a k jiným činnostem. Stejně tak jak dlouho trvá jejich užívání, trvá i závislost na nich.

(Pančocha, 2006, s. 53)

Etapy a rizikové skupiny

Dle Waldmanna (1971) drogová závislost probíhá ve čtyřech fázích:

„1. etapa se vyznačuje hledajícím vztahem mladistvého, který prožívá své generační problémy a konflikty;

2. etapa je spojená s vytvářením a stabilizací skupin (part) mladistvých, kde se konzumují drogy;

3. etapa je vyjádřena vznikem vlastní závislosti jedince na droze, kterou potřebuje bez ohledu na partu;

4. etapa znamená fyzickou závislost na droze se stálou starostí o její opatření, neboť hrozí dramatické abstinenci projevy. Toxikoman neprožívá pravý efekt drogového opojení, ale úlevu od nepříjemných prožitků po aplikaci a nutnost udržovat v organismu stálou hladinu.“

(Mühlpachr, 2009, s. 79)

Do rizikových skupin řadíme převážně děti a mladistvé. Vliv má na to především rodina. *„Dysfunkční rodina je vedle patologické komunikace a hledání sociální identity jednou z nejdůležitějších příčin vzniku abúzu drog.“*

(Mühlpachr, 2009, s. 81)

Závislost na alkoholu

Alkohol je droga – chemická látka, která je pro společnost velice nebezpečná a to především tím, že je společností tolerována, akceptována a podceňována. *„Společnost akceptuje alkohol, společenské cítění je proalkoholní.“* (Mühlpachr, 2009, s. 81)

Fáze závislosti na alkoholu dle Jelínka (1960):

1. stadium: iniciální, počáteční,
2. stadium: prodromální, varovné,
3. stadium: kruciální, rozhodné,
4. stadium: terminální, konečné.

Rizikové skupiny

Mezi hlavní rizikové skupiny stejně jako u drog patří děti a mladiství.

(Mühlpachr, 2009, s. 83 – 85)

Tabakismus

Kouření v dřívějších dobách bylo módní záležitostí. V dnešní době je to tomu jinak.

„Tabák patří mezi návykové drogy, jeho účinky se neprojevují tak rychle a dramaticky, vzhledem k rozšířenosti kouření jsou citelné.“

(Pančocha, 2006, s. 61)

Rizikové skupiny

Mezi rizikové skupiny řadíme děti a mladistvé, kteří se snaží nějakým způsobem zapadnout do kolektivu. Děti, které kouří, mají pocit dospělosti.

Typologie kuřáků dle Schimda (1982):

- příležitostný kuřák,
- návykový kuřák,
- kuřák s psychickou závislostí,
- kuřák s psychickou a fyzickou závislostí.

(Pančocha, 2006, s. 63)

Závislost na hracích automatech

Rozvoj společnosti přinesl více volného času. Možností jak ho využít je spousta. Jedna z nich je i hra na hracích automatech. Automaty dělíme na zábavní a výherní. Hra na výherních automatech je zákonem zakázána osobám mladších 18 let. Hraní na zábavných automatech je nebezpečné i pro děti, které svůj volný čas věnují raději hře na automatu, než jiné volnočasové aktivitě, která rozvíjí jejich interpersonální vztahy. *„Ve chvíli, kdy rozhodnutí o tom, zda a kdy se bude klient věnovat hře, přestane záviset na jeho svobodném rozhodnutí a stane se neodbytným a neovladatelným nutkáním, vnitřní imperativem, zákonitě dochází ke zvratu a zásadní proměně vztahu hra kontra hráč.“*

(Mühlpachr, 2009, s. 89)

Fáze závislosti:

1. stádium výher,
2. stádium prohrávání,
3. stádium zoufalství.

(Mühlpachr, 2009, s. 93)

Mezi rizikové skupiny řadíme:

- děti a mladistvé,
- muži,
- profesionální hráči,
- nebezpečné povolání, kdy jedinec se vyskytuje v neustálém kontaktu s automaty,
- hyperaktivní děti,
- nezaměstnaní a ti, kteří selhali ve škole nebo v zaměstnání.

(Mühlpachr, 2009, s. 93)

Netomanie – závislost na internetu

Netomanie je jednou z nových forem závislostního chování. Mezi rizikové skupiny patří především osoby mezi dvacátým a pětatřicátým rokem.

Závislost na televizi

Někteří lidé jsou schopni před televizí strávit i několik hodin denně. *„Počátky závislostního chování lze vysledovat v následujících kritériích: u dětí a adolescentů dochází k tomu, že postupně ztrácejí blízké vztahy k vrstevníkům, dospělí omezují mezilidské kontakty. Postupně u nich dostavuje morálně emoční otupění.“* (Mühlpachr, 2009, s. 97) Lidé žijí podle televizního programu.

Závislost na práci

Řadí se mezi nepravé závislosti. *„Jejich závislost se negativně dotýká především jejich partnerů a rodiny. Tito lidé svůj přístup k práci považují za svou osobní přednost.“* (Mühlpachr, 2009, s. 99)

Patologické nakupování

Se vznikem velkých nákupních center se objevuje i nová forma závislostního chování. Nutkavé pocity něco koupit mají muži i ženy. Chronické nakupování ovšem převažuje u žen.

Bulimie

Bulimie neboli patologické přejídání. Řadí se mezi poruchy obživného pudu. Souvisí s poruchou příjmu potravy.

(Mühlpachr, 2009, s. 100)

1.4. Syndrom CAN

Vývoj CAN

S tím jak si lidé začali uvědomovat dětství jako důležité období vývoje lidstva, začala se zvyšovat potřeba ochrany dětí. Důsledkem toho byly snahy společnosti, státu, samosprávy a různých dobrovolných organizací, hledat a uplatňovat formy péče o děti a zamezovat tím neblahému vývoji. Z prvních takových společností byla Národní

společnost prevence proti krutostem na dětech, vzniklá v r. 1883. Stala se vzorem pro spousty ostatních, které v pozdějších letech vznikaly. Tyto organizace se především zaměřovaly na děti, které jsou fyzicky týrané, vykořisťované námezdní prací a nedostatečně vyživované, či o ně bylo špatně pečováno. Začala se vytvářet hlavní problematika CAN – fyzické týrání. Termín se objevil v zahraniční literatuře. V roce 1962 Kemp z USA pojmenoval tento jev jako syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). Současně byly postupně schvalovány zákony o povinném hlášení týrání dítěte v jednotlivých státech USA. Vlivem toho došlo k dalšímu širšímu pojetí syndromu na Child Abuse, čili zneužití dítěte. Ještě před tímto rozšířením, rozlišili Caffey, Silvermann poranění dítěte důsledku úrazu od úmyslného poškození v rámci krutého zacházení s dítětem. Na konci šedesátých a začátkem sedmdesátých let bylo pod pojem CAN zahrnuto i sexuální zneužívání dětí. Sexuální zneužívání dětí je označováno zkratkou CSA = Child Sexual Abuse. V českých zemích se tento problém řeší teprve krátce. (Dunovský, 1995, s.15 - 19)

Formy a projevy syndromu CAN podle Dunovského, J. (1995, str. 19) lze členit takto:

Tabulka č. 1 Členění forem a projevů syndromu CAN

	<i>aktivní</i>	<i>pasivní</i>
<i>tělesné týrání zneužívání zanedbávání</i>	<i>tržné zhmožděné rány a poranění bití zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt</i>	<i>neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdrav. a vých. péči</i>
<i>duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání</i>	<i>nadávký, ponižování strašení, stres, šikana, agrese</i>	<i>nedostatek podnětů, zanedbanost duševní a citová</i>
<i>sexuální zneužívání</i>	<i>sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest</i>	<i>exhibice, video, foto audiopornografie, dítě se účastní sexuálních aktivit dospělých</i>
<i>zvláštní formy: Münchhausenův syndrom v zastoupení, systémové týrání a zneužívání, organizované týrání a zneužívání, rituální týrání a zneužívání</i>		

(Täubner, 1996, s. 9)

Dětské krizové centrum na svých stránkách pod pojem CAN uvádí následující diagnostické kategorie:

- fyzické týrání,

- psychické týrání,
- sexuální zneužívání,
- zanedbávání,
- šikanování,
- systémové týrání (druhotné ponižování),
- sekundární viktimizace,
- münchhausenův syndrom.

(www.dkc.cz, 1. 3. 2012)

2. Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je jedním z velmi nebezpečných sociálně-patologických jevů, který ohrožuje vývoj jedince a také často negativně ovlivňuje jeho zbývající život.

2.1. Vymezení sexuálního zneužívání

„Pohlavní zneužívání lze zjednodušeně definovat jako sexuální uspokojování dospělé osoby na dítěti. Sexuální zneužívání dětí je obecně označováno v anglosaské literatuře jako Child Sexual Abuse (CSA).“ (Täubner, 1996, s. 9) Je zahrnuto do pojmu CAN. Jedná se o velmi složitý syndrom, v němž jde o úmyslné ubližování dítěti, nejčastěji způsobované jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči.

Sexuální zneužívání dětí je podle psychologa Weiss, P (1994, str. 457) definováno: *za sexuální zneužívání je označován pohlavní kontakt mezi dospělou osobou a nedospělým jedincem, přičemž se zákonem určená hranice přípustnosti pohlavního styku pohybuje v různých zemích obvykle mezi 13. a 18. rokem věku. Pojem zneužití přitom může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální, anální, interfenorální), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně i uspokojení pachatele.*(Täubner, 1996, s. 10)

Nejširší definice je definice Rady Evropy z roku 1992 (Strasbourg, 1992), která považuje sexuální zneužití dítěte za nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. (Dunovský, 1998, s. 72)

Anglická psychologka Elliotová, M. zahrnuje do sexuálního zneužívání dětí do 15 let tyto aktivity:

- *neslušné odhalování intimních částí pachatele a sexuální slidičství, kdy nějaká osoba sleduje děti při převlékání, sprchování s cílem sexuálního vzrušení,*
- *pořizování pornografických snímků dětí,*
- *osahávání pohlavních orgánů dětí a nucení dítěte k osahávání pohlavních orgánů pachatele,*
- *pohlavní styk s dítětem,*
- *homosexuální nebo orální styk,*
- *znásilnění,*
- *nucení dětí k prostituci, účast na komerční erotice.*

(Täubner, 1996, s. 10 - 11)

Další autoři tento seznam rozšířili. Např. podle Braeckera, S. A Weinricha, W., W. (1991):

- *dítě je nuceno nebo přemlouváno, aby pozorovalo nahatého muže či ženu,*
- *dítě je nuceno k prohlížení porno časopisů nebo filmů, je nuceno k poslouchání pornolálii (řeči),*
- *dítě je nuceno přihlížet k sexuálním aktivitám dospělých lidí,*
- *dítě je nuceno k sexuálnímu chování se zvířetem,*
- *dítě je nuceno k onanii,*
- *dítě je bito (jako výchovný trest) přes holý zadek nebo pohlavní orgány.*

(Täubner, 1996, s. 10 - 11)

2.2. Typy sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání lze dělit na dotykové a bezdotykové. Nebo také na:

bezkontaktní sexuální zneužívání:

- *obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, setkání s exhibicionistou,*
- *pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení, uspokojení,*
- *vystavení dítěte sledování porno časopisů, pornofilmů,*
- *přinucení dítěte sledovat soulož.*

kontaktní sexuální zneužívání:

- osahávání či líbání dítěte na intimních místech, laskání prsou, genitálií,
- nucení dítěte, aby manipulovalo pohlavními orgány svými či zneuživatele,
- orální, anální sex,
- sexuální styk /včetně znásilnění /.

komerční sexuální zneužívání:

- zneužití dítěte k dětské pornografii,
- zneužití dítěte k dětské prostituci.

(www.dkc.cz, 1. 3. 2012)

2.3. Formy sexuálního zneužívání

- Exhibicionismus – jedná se bezkontaktní formu CSA. Muž ukazuje genitálie dítěti. Převážně jde dítěti neznámého muže.
- Harassment – dítě je dospělým různě napadáno se sexuálním podtextem – slovně, poplácáváním.
- Obtěžování – dotyková forma CSA. Dítě je dospělým osaháváno, líbáno, obtěžováno.
- Sexuální útok – dotyková forma CSA. Dospělý za častého násilí a při obraně dítěte se dotýká erotogenních zón dítěte.
- Znásilnění – dotyková forma CSA. Jedná se o vynucené vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem.
- Incest – je definován jako kontaktní sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek. Jedná se o sexuální styk mezi:
 1. dítětem a pokrevním rodičem,
 2. dítětem a příbuzným, včetně nevlastního rodiče,
 3. mezi sourozenci.
- Pedofilní obtěžování – kontaktní forma sexuálního obtěžování prepubertálního dítěte jakýmkoliv dospělým.
- Sexuální turistika, skupinové zneužívání – kontaktní forma. Sexuální uspokojení

dítětem.

- Sexuální útok s následkem smrti – jedná se převážně o útoku sexuálních deviantů.

(Dunovský, 1998, s. 74 - 75)

2.4. Vymezení incestního chování

Historie incestu

Sexuální zneužívání dítěte v rodině je po mnoha generacích opředeno tajemstvím. „Někteří antropologové považují zákaz incestu za klíčový moment polidštění člověka. Sigmund Freud ve svém díle „Totem a tabu“ podrobně popsal případy tabuizace incestu v desítkách kultur bez ohledu na stupeň jejich rozvoje či formu náboženství. Přísné zákazy a složité rituály měly v některých případech bránit kontaktům nejen mezi nejbližšími příbuznými, ale i mezi členy stejného rodu (Freud, 1997).“ (Weiss, 2005, s. 95) Ovšem existuje i mnoho případů incestních vztahů v historii vyspělých kultur např. Egyptané, Peršané. První zákaz incestu nalezneme v Chammurabiho zákoníku (1700 let př. Kr.). „Zákon přikazoval, aby muž, který počne dítě se svou dcerou, byl hozen za brány města.“ (Weiss, 2005, s. 95) Nejvíce incestních vztahů jsou obsaženy v řecké mytologii. (Zeus, Héra, Iakchos...). Jedním z hlavních důvodů zákazu incestu je i důvod biologický. Je známo, že společenství, kde je incest povolen, trpí častěji různými vrozenými vadami nebo mentálními defekty. Avšak např. Egyptané v době faraónů tímto způsobem zvyšovali požadovanou genetickou výbavu svých potomků. Přesto je incest považován v mnoha kulturách i té naší za zločin.

(Weiss, 2005, s. 95)

Rodina

Velmi mnoho dětí se stává obětmi svých rodičů či příbuzných.

Pod slovem rodina si většina z nás představí osoby, které jsou nám nejbliž. Rodinu si sami nevybíráme. Mělo by to být prostředí bezpečí, lásky. Proto pokud sexuální zneužívání přichází z tohoto prostředí, jedná se vždy o klinicky nejzávažnější formy sexuálního zneužívání. „Rodiny, kde je jedno nebo více dětí sexuálně zneužíváno kontinuálně s pravidelnou či nepravidelnou frekvencí, můžeme nazvat rodinami

incestními. Incestní tabu je interaktivní součástí rodiny. Narušení incestního zákazu má za následek rozpad rodinných struktur. Ve většině případů jsou rodinné struktury narušené dříve než k incestnímu vztahu dojde. Sexuální zneužívání dítěte v rodině je tedy spíše symptomem než příčinou dysfunkčních rodinných vztahů. Dysfunkční rodinné vztahy jsou obrazem patologických vzorců interakce mezi dětmi a rodiči a rodiči navzájem, v důsledku kterých nedochází k vzájemnému emočnímu uspokojování.“

(Weiss, 2005, s. 98-99)

Chronická emoční frustrace vede k násilí, které se přenáší na nejslabší jedince rodiny. „Jedním z prediktorů intrafamiliální patologie ve smyslu psychické, fyzické či sexuální traumatizace dětí v rodině, je kvalita emočních vztahů mezi dětmi a rodiči. Ty mají původ jak v současnosti, tak v předcházejících generacích.“

(Weiss, 2005, s. 99)

Vazby v rodině

Vztah mezi dítětem a rodičem je dosti specifický. Každé mládě od narození hledá fyzické a emoční uspokojení. To převážně představuje matka - pečovatel. Podle chování pečovatele specifikujeme tři základní vazby:

1. vyhýbavá vazba - odmítavá reakce matky na úzkostné projevy dítěte,
2. ambivalentní vazba – reakce matky na úzkostné projevy dítěte není dostatečně konzistentní,
3. dezorganizovaná vazby – pečující osoba představuje zdroj ohrožení i bezpečí.

Do dezorganizované vazby zahrnujeme děti týrané a sexuálně zneužívané.

Kvalita vazby dítěte a rodiče je závislá na mnoha indikátorech. Jedním z nich je vztah rodiče se svými rodiči. „Srovnáním kvality vazeb ve dvou generacích bylo zjištěno, že vazba rodiče sdílená se svým vlastním rodičem je v 75 až v 80 % případů stejného typu jakou sdílí jeho dítě s ním (Main a Solomon, 1990, Fonagy et al., 1991).“

(Weiss, 2005, s. 99)

Z toho vyplývá, že rodič, který sám zažil negativní emoce v dětství, je předává svému potomkovi.

(Weiss, 2005, s. 99)

Incestní rodiny

V incestních rodinách se setkáváme s uspokojováním individuálních emočních potřeb na úkor ostatních členů rodiny. Tudiž není vzájemné.

Pracovníci Krizového centra Linky bezpečí provedli výzkum „prevalence sexuálního zneužívání v dětství ČR.“ V rámci tohoto šetření se zabývali vztahem oběti a pachatele. Zastoupení příbuzných osob je následující:

Tabulka č. 2 Vztah oběti a pachatele

<i>Vztah zneužitých respondentů k pachateli</i>	<i>% z těch, kteří byli zneužiti příbuznými osobami</i>
<i>Vlastní otec</i>	<i>6,8</i>
<i>Vlastní matka</i>	<i>1,4</i>
<i>Nevlastní otec</i>	<i>13,5</i>
<i>Nevlastní matka</i>	<i>1,4</i>
<i>Bratr /nevlastní bratr/ švagr</i>	<i>10,8</i>
<i>Sestra /nevlastní sestra/ švagrová</i>	<i>4,1</i>
<i>Dědeček</i>	<i>4,1</i>
<i>Babička</i>	<i>0</i>
<i>Strýc</i>	<i>21,6</i>
<i>Teta</i>	<i>8,1</i>
<i>Bratranec/ sestřenice</i>	<i>27</i>
<i>Jiný příbuzný</i>	<i>2,7</i>

(Weiss, 2005, s. 98)

3. Aktéři sexuálního zneužívání

V případě sexuálního zneužívání patří mezi hlavní aktéry sexuálního zneužívání oběť (jedná se o děti různých věkových kategorií) a pachatel. Pachatelem z procentuálního hlediska je nejčastěji označována osoba, kterou oběť velmi dobře zná. Což je až zarážející.

3.1. Oběť pohlavního zneužívání

V současné době se stále více věnuje pozornost obětem sexuálního zneužívání. Vzniklo přímo i vědní odvětví viktimologie (lat. victima = oběť).

Za několik posledních let došlo ke zvýšení procenta sexuálně zneužívaných dětí. Ovšem toto procento není nárůstem případů, které se ve skutečnosti dějí. Je to zvýšení procenta ohlášených případů, na které mělo vliv mnoho činitelů (např. změna legislativy, společenského klimatu aj.) Dá se říci, že toto procento je pouze kapkou v moři. Spousta případů zůstává nadále zamlčeno.

Rizikové skupiny dětí

Děti, které jsou sexuálně zneužívané, často pochází z disharmonických rodin. Zkušenosti z Dětského krizového centra v Praze ukazují na určité skupiny dětí, které lze do jisté míry označit za rizikové skupiny z hlediska sexuálního zneužívání.

Patří sem:

- děti, které nemají potřebné znalosti, postoje, dovednosti v oblasti sexuální výchovy,
- děti zanedbané, psychicky deprivované, opomíjené, často s dysfunkčních rodin,
- děti z nefunkčních rodin,
- děti mentálně retardované, nebo nějakým způsobem postižené,
- děti, které často bývají bez matky (matka např. často pracuje),
- velmi malé děti, které jsou svěřovány do péče druhé osobě, obdobné – dávání dětí do různých zařízení pro volný čas dětí.

Další členění rizikových skupin:

- prostředí:
 - ♦ rizikové rodiny – jedná se o rodiny, v nichž jsou rodiče:
 - s anomálním vývojem osobnosti, s agresivními povahovými rysy, lidé nezdrženliví, impulzivní, neurotičtí,
 - autoritativní otec, ve výchově absentující matka,
 - závislí na alkoholu a drogách,
 - rodičovsky nezralí, mladiství a nevypělí,
 - se zvláštním způsobem života (např. náboženské sekty, konzervativní),
 - žijící v chronickém stresu, lidé neuznaní a neúspěšní, zvláště muži, jejich potřeba dominance je chronicky potlačována,
 - profesionálně enormně přetížení s nedostatkem času pro výchovu dítěte a pro rodinu vůbec,
 - s některými formami psychického onemocnění (např. sexuální deviace, lidé s oslabenou sebekontrolou, dementní převážně starší lidé,
 - mentálně retardovaní,
 - s deprivací nebo sub deprivací osobní historií,
 - kriminálně zneužívající dospělí pachatelé,
 - v dětství týraní.

(Täubner, 1996, s. 21 - 25)

Ačkoli uvádíme rizikové skupiny, není vyloučeno sexuální zneužívání v nerizikových skupinách. Sexuální zneužívání může stejně probíhat i v harmonické rodině, kde je velmi dobře střeženo.

Emoční reakce a změny chování sexuálně zneužívaného dítěte

Pokud je dítě sexuálně zneužíváno dospělou osobou, má to vždy negativní důsledek na jeho další vývoj. Dítě se stává zmatené, jeho důvěra v osobu, která ho měla chránit, je narušena. Ztrácí svoji stabilitu.

Nejhorší dopad na vývoj dítěte má, pokud je dítě zneužíváno svým vlastním rodičem s nímým souhlasem druhého rodiče. Děti se vnitřně uzavírají. Mají pocit odlišnosti od ostatních dětí. To vše vede k hlubšímu rozvratu jejich osobnosti.

Děti jsou pachatelem vydírány. Přenášejí na ně zodpovědnost za rozpad rodiny, veřejnou

ostudu. Pachatelé s dětmi manipulují. Jsou časté příklady, kdy dívky v rodině jsou preferovány otcem. Dostávají od otce dárky či peníze. Jedním z mnoha důvodů, které „brání“ dítěti se svěřit je, že mu dráždění pohlavních orgánů přináší uspokojení. Pociťují libé prožitky, za které se stydí a chápou to jako svoji vinu. Dalším důvodem je snaha ochránit mladší sourozence před sexuálním zneužíváním. Emocionální pocity dětí jsou plné rozporu, zvyšuje se jejich nejistota a bezmocnost. Dítě sebou opovrhne a zároveň se snaží nalézt potřebu nebýt vinno.

Tabulka č. 3 Emocionální ambivalence zneužívaného dítěte

<i>Emocionální ambivalence zneužívaného dítěte (Lutter, H. 1991).</i>
<i>jsem zneužívána – jsem zvýhodňována</i> <i>jsem izolována – jsem středem pozornosti</i> <i>je se mnou zle nakládáno – dostávám zvláštní podporu</i> <i>jsem ponižována – jsem oceňována</i> <i>jsem ohrožována – musím jiné chránit</i> <i>musím mlčet – chtěla bych křičet</i> <i>spolupracuji – měla bych se bránit</i> <i>jsem ještě malá – jsem už velká</i> <i>jsem bezcenná – jsem odpovědná za rodinu</i> <i>jsem pomlouvána – jsem očišťována</i> <i>chráním ostatní – potřebuji ochranu</i>

(Täubner, 1996, s. 26)

Z krátkodobého hlediska u sexuálně zneužívaného dítěte můžeme pozorovat tyto příznaky či změny v chování:

- neurotické poruchy, poruchy spánku, fobie, krátkodobé depresivní stavy,
- strach, úzkost, pocity viny a hanby,
- deprese,
- nízká sebeúcta,
- nedůvěra v dospělé,
- změna chování dítěte,
- zhoršení prospěchu,
- nepřiměřené sexuální chování, dítě může sexuálně zneužívat i jiné dítě,
- psychosomatické problémy - bolesti hlavy, břicha, enuréza, poruchy spánku, příjmu potravy a regresivní chování (cucání palce, spaní s hračkou u dětí, které

už tuto vývojovou fázi překonaly),

- sebepoškození a sebevražedné jednání.

(Dunovský, 1998, s. 80 - 81)

Z dlouhodobého:

- deprese,
- suicidní chování,
- nízké sebehodnocení,
- porucha interpersonálních vztahů,
- sexuální poruchy (promiskuita, frigidita),
- závislost na návykových látkách,
- neschopnost empatie,
- disociativní porucha,
- smysl pro rodičovskou zodpovědnost (nezralé požadavky na své děti) vykazují menší podporu svým partnerům. (Dunovský, 1998, s. 80-81)

V případě incestu je pozdější schopnost žen navazovat adekvátní a funkční partnerský vztah narušena, může vést k poruchám příjmu potravy, depresím, závažným sexuálním dysfunkcím nebo promiskuitnímu sexuálnímu chování.

(Dunovský, 1998, s. 80)

Následky zneužití

Intenzitu prožívání následků sexuálního zneužívání nelze jednoduše shrnout. Je ovlivněna mnoha faktory. Jedním z hlavních faktorů je intenzita vztahu mezi dítětem a dospělým. Podle Giannotteho (1993) platí, se závažnost sexuálního traumatu pro další vývoj obětí souvisí s mírou použitého násilí, s délkou doby traumatizace a s věkem, v němž k traumatu dochází. V případě incestu hraje roli i blízkost zneužívané osoby. Velikou roli hraje i chování okolí po zjištění sexuálního deliktu. Reakce rodičů, blízkého okolí, učitelů, policistů při vyšetřování. Jen podání svědectví je pro oběť většinou větší trauma, než sexuální zneužívání. Dochází k tak zvané sekundární traumatizaci.

„Sexuální zneužívání vyvolává závažné poruchy u oběti, nejčastěji opoziční vzdor,

úzkost a depresi. Objevují se také důkazy, že sexuální zneužívání chlapců může mít z dlouhodobého hlediska závažnější následky, než byly doposud uváděny.“ (Elliott, Place, 2002, s. 7)

Incestní zneužívání má nejtragičtější následky. Dochází k závažnému narušení interpersonálních vztahů mezi členy rodiny a vytváří patologické způsoby komunikace. Také dochází k narození dětí s možnými genetickými následky. Děti s incestních rodin drží rodinu pohromadě. Sexuální kontakt je jedinou z možností, jak od rodiče získat lásku. Proto pokud incest vyjde najevo, jsou nejvíce potrestáni ony. A to ztrátou jak rodiče, tak i rozpadem celé rodiny.

Mezi další nejtragičtější následky sexuálního zneužívání dítěte patří onemocnění, které může oběť provázet i dlouho do dospělosti. Odborníky je označována jako rozpolcenost nebo netypická schizofrenie. Nejpřesnější označení je mnohočetnost. Dítě v průběhu sexuálního zneužívání „opouští“ své tělo a přemísťuje se do jiného objektu (hračky) nebo prostoru (nad tělo) a pozoruje zneužívání zpovzdálí. Tuto obranu využívá ve všech krizových situacích. V dospělosti se může objevit jako ochranná reakce na nelibý podnět.

Výzkumem (Beitchman a spol. 1992) byl také dokázán vliv sexuálního zneužívání na budoucí partnerské soužití a sexuální život oběti. Mnohdy oběti nalezneme mezi prostitutkami, toxikomankami, alkoholičkami, ale i mezi ženami pokoušejícími se o sebevraždu. Ne každé zneužití však musí nutně vést k traumatizaci oběti. Dle Browneové a Finkelhora (1986) lze bezprostřední následky ve formě klinicky významnějších příznaků pozorovat pouze u 20% až 40% zneužitých dětí a i v dospělosti lze zjistit vážnější psychopatologii pouze u necelé pětiny z nich.

Finkelhor (1984) shrnul důsledky sexuálního zneužití dítěte do čtyř oblastí:

1. Traumatická sexualizace – nepřiměřené sexuální chování a prožívání vzhledem k věku dítěte.
2. Stigmatizace – dítě se cítí sexuálním zneužíváním poznamenané, je jiné, jak ostatní děti. Pociťuje, že ono vyvolalo něco v dospělém, co ho nutilo ho sexuálně zneužívat.
3. Zrada – dítě je zraněno ve svých emocionálních potřebách – většinou k pachateli cítilo lásku, náklonost, sympatie.
4. Bezmocnost – dítě se cítí bezmocné, protože je proti své vůli sexuálně

zneužíváno.

(Täubner, 1996, s. 33 - 34)

Chlapec jako oběť sexuálního zneužívání

Většina výše popisovaných znaků a projevů se týká jak chlapců, tak i dívek. Dívky většinou bývají zneužívány rodičem, nebo příbuzným. V případě chlapců se spíše jedná o zneužívání někým známým, blízkým. Případům, kdy dojde k zneužívání chlapců, je stále více. Dle výzkumů tvoří podstatnou část všech obětí. Způsob zneužití u většiny chlapců je více pohlavní než u dívek. Pachatel chlapce nehladí, „nehraje“ si s jejich těly, ale útočí přímo na jejich pohlavní orgány a konečník. Situace zneužívaných chlapců je daleko složitější, chlapci pozici oběti hůře nesou, než dívky. Dalším z problému je, že u nich při sexuálním zneužívání dochází k výronu semene. Oběť je pak zmatená a nechápe proč. Tělo reaguje jinak, než rozum. Chlapci se stávají agresivní, chtějí příkoří vracet ostatním chlapcům. Pokud dojde ke zneužití chlapce mužem, může to vést k narušení jeho sexuální identity. „*Byl jsem zneužit mužem, protože jsem teplý, nebo jsem se stal teplým, protože jsem byl zneužit mužem?*“ (Täubner, 1996, s. 37) Objevuje se nechuť k sexu, pocity znehodnocení, homosexuálně prostituční chování. Dochází u nich k pocitu ztráty mužnosti.

Z výzkumu plyne, že zneužívání chlapci pochází především z neúplných rodin – rodin bez otce, s nízkým socioekonomickým statusem. Tato rovina sexuálního zneužívání není tolik prozkoumána jako zneužívání dívek. Zasloužila by velikou pozornost. Protože dle výzkumu jeden z pěti chlapců se v dospělosti dopouští stejného trestného činu.

(Täubner, 1996, s. 34 - 41)

Syndrom přizpůsobení

Velmi nebezpečným jevem, kterým se zabývá mnoho odborníků, je u sexuálního zneužívání syndrom přizpůsobení. Zajímalo je, co se stane s dítětem, když se někomu svěří a vše se začne prověřovat. A také tím proč velká část z nich později své přiznání odvolá. „*C. R. Summit (1983) tento jev nazval syndromem dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití a upozornil na to, že děti se v případě odhalení CSA setkávají s druhotným zneužíváním a zraňováním (sekundární viktimizací).*“ (Dunovský, 1998,

s. 72) Tento syndrom zahrnuje pět fází:

1. utajování,
2. bezmocnost,
3. svedení a přizpůsobení,
4. opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení,
5. odvolání výpovědi.

(Dunovský, 1998, s. 72 - 74)

1. Utajování

Dítě je většinou na pachateli závislé. Je také od pachatele psychicky vydíráno. „Pokud to řekneš, nebudu tě mít rád. Maminka bude moc smutná, když jí to řekneš..“ Má strach, že mu nikdo neuvěří a také z rozpadu rodiny. Dává vinu sobě.

2. Bezmocnost

Dítě je většinou zneužíváno blízkou osobou. Nerozumí, proč osoba, kterou miluje, mu tolik ubližuje. Cítí se bezmocné. Obává se rozpadu rodiny, proto raději mlčí, ale také by chtělo, aby vše skončilo.

3. Svedení a přizpůsobení

Pokud je dítě zneužíváno, stává se tak opakovaně. Není schopno se bránit a přizpůsobuje se. Důsledkem toho vzniká adolescentní psychopatie, patologická závislost, sebe trestání, selektivní narušení reality a narušení osobnosti.

4. Opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení

Především v incestních rodinách. Dítě si své tajemství nechává pro sebe i několik let. Po té, co je odhalí, je považováno za vymyšlené, nevěrohodné. Většinou k odhalení dochází při nějakém konfliktu v rodině v pubertálním věku oběti. Rodiče takovéto obvinění považují za výmysl. Dítě napadají, proč neřeklo o sexuálním zneužívání hned po prvním ataku. Dochází k napadání oběti, která se uzavře více do sebe.

5. Odvolání výpovědi

Oběť se konečně svěřila, ulevilo se jí. Bude konec. Ovšem to je teprve začátek. Rodič –

většinou matka tlačí na dítě, aby zachránila rodinu. Reakce okolí, stud, výpovědi, svědčení a strach z rozpadu rodiny. To vše vede dítě k tomu, že řekne, že si vše vymyslelo.

Procesně právní úprava – ochrana oběti

V případě ochrany oběti je české právo z hlediska práva procesního nedostatečné. „*Jak uvádějí Langhansová a Kristková, český trestní proces nezohledňuje specifickou situaci oběti z hlediska psychické či morální újmy, která jí trestným činem vznikla. Oběť je chápána buď jako svědek, tedy důkazní prostředek, nebo jako poškozený, jenž je subjektem adhezního řízení a domáhá se odškodnění své majetkové újmy či škody na zdraví.*“ (Havelková, 2010, s. 17) Zásadní problém je, že trestní řád poukazuje na škodu jako na majetkovou – tedy v materiálním smyslu či újmu na zdraví. Nepřipouští nemateriální – citovou či psychickou. Tato újmu nelze tudíž nahradit. Záměrem nového trestního zákona je zvýšení ochrany obětí a posílit procesní postavení poškozeného. „*Langhansová a Koláčková mezi konkrétní opatření na ochranu zvláště ohrožených poškozených jmenují např.:*

- *omezení opakování výslechu (a podání vysvětlení),*
- *vyslýchání ve zvláštních výslechových místnostech,*
- *používání audio a video nahrávek pro zamezení opakování výslechu,*
- *provádění svědeckých výpovědí prostřednictvím video-linků,*
- *možnost vykázaní obžalovaného v hlavním líčení mimo jednací síň z důvodu zamezení druhotné viktimizace (ne pouze ve vztahu k ohrožení pravdivosti výpovědi),*
- *výslech prostřednictvím psychologa či psychiatra.*“

(Havelková, 2010, s. 17 - 18)

3.2. Pachatel

Sexuálního zneužívání se dopouštějí lidé z různých skupin společnosti. Nejčastěji, dle odborníků, je pácháno osobou, kterou oběť velmi dobře zná.

Klasifikace pachatelů:

- pachatel muž,
- pachatel pedofil,
- pachatel rodič,
- pachatel sourozenec,
- pachatel matka.

Pachatel muž

Často je v dnešní době zmiňována krize mužské role. Muži už nepředstavují toho silného, dominantního živitele rodiny. Jejich ochránářská stránka je zabezpečována státem – policií, armádou. V některých činnostech je nahrazují ambiciózní ženy. Stávají se více samostatné. To vše se nejvíce projevuje v sexualitě mužů. Muži si svou moc nahrazují sexuálním násilím. Dítě v tomto představuje ideální oběť. Je malé, nemohoucí, slabé, má nedostatek informací. Většinou je na pachateli závislé. Muž pachatel si tak jednoduše může uspokojit svou potřebu moci. (Täubner, 1996, s. 43)

Z výzkumu hlubinné psychologie byla potvrzena přímá souvislost mezi agresivním sexuálním chováním a nedostatečnou identifikací pachatele v dětství se svým otcem. Současně se objevil neúspěšný vztah s matkou. Silná matka v něm vytvoří jakousi potenciální ukrytou nenávist k silné ženě a ženě vůbec. (Täubner, 1996, s. 44)

V budoucnu se jí bude snažit pokořit, pokud nebude mít dostatek sil, přenesou svou touhu na dítě. Tito pachatelé většinou nejsou pedofilové.

Pachatele sexuálního zneužívání nalzáme taky mezi alkoholiky, drogově závislými. Dále se jedná o osoby, které sami v dětství byly sexuálně zneužívané. Jen malou část pachatelů představují pedofilové. U těchto pedofilních delikventů jsou převážně diagnostikovány poruchy osobnosti.

Většina odborníků se shoduje na tom, že pachatelé jsou tvořeni především lidmi, které dítě dobře zná a která se dítěti po nějakou dobu chovala naprosto normálně a přirozeně.

„Witrock (1994) uvádí tyto skupiny pachatelů:

- 23,1% náhodní známí,
- 34,1% lidé, se kterými má pravidelný kontakt (učitelé, trenéři, sousedé strýc, děda atd.),
- 11,4% blízcí přátelé, kamarádi nebo známí,

- 25,4% otcové nebo muži žijící s dítětem v bytě (druh matky),
- 6,0% neznámí pachatelé.

„Dunovsky, J. (1995) uvádí, že nejčastějšími pachatelem jsou vlastní rodiče nebo jejich partneři (43,9 % a 29,9 %). Tedy 74,7 % jsou lidé z blízkého okolí dítěte (včetně ostatních příbuzných.) Z šetření autora také jednoznačně vyplývá, že pachateli jsou především muži a nejčastěji starší než třicet let.

Vaničková, E. (1995) cituje zprávu WHO (World Health Organisation), že nejpravděpodobnějším pachatelem je nevlastní otec nebo druh matky. “

(Täubner, 1996, s. 44)

D. Finkelhor (Täubner, 1996, s. 45) uvádí čtyři základní faktory, které nacházíme v chování pachatelů:

1. „Potencionální pachatel má vždy určitý silný vnitřní motiv pro sexuální zneužívání dítěte.
2. Potencionální pachatel musí překonávat vnitřní napětí, které stojí proti jeho sexuálnímu motivu.
3. Potencionální pachatel musí překonávat vnější poměry, okolnosti, aby mohl svůj čin provést.
4. Potencionální pachatel musí podrývat nebo překonávat odpor dítěte, které chce sexuálně zneužít.“

„Pachatel tedy musí překonat vnitřní odpor (morálku – superego) proti svému činu. Dále vnější nebezpečí, kterým může být matka, okolí, strach z prozrazení a následků. A nakonec nějakým způsobem musí překonat i očekávaný odpor dítěte. Jedná se o složitý strategický uvědomělý myšlenkový a emocionální proces. Pachatel je vždy vinen.“

(Täubner, 1996, s. 45)

Pachatel pedofil

Pedofilie

Pedofilie je parafilie (sexuální deviace), u které jde o erotické (erotosexuální) zaměření na objekty v prepubertálním věku (tedy na chlapce a dívky bez znaku dospívání). (Weiss, 2005, s. 14)

Pedofilové jsou tedy lidé, kteří preferují jak fyzickou nezralost objektu, tak i jeho dětské

chování. Označení pedofil pochází z řeckého pais (hoch, dítě) a z řeckého philós (milovník). Pedofil je tedy milovník dětí. (Weiss, 2005, s. 14)

Pedofilii můžeme dělit na: heterosexuální, homosexuální, bisexuální.

U mužů, kteří se orientují na dívky, které mají znaky pohlavního dospívání, hovoříme o hebefii, u mužů s orientací na dospívající chlapce o efebofilii.

Heterosexuální pedofilové vyhledávají dívky ve věku 6-11 let.

Homosexuální pedofilové preferují chlapce kolem 12 let.

(Weiss, 2005, s. 14)

„Možnost bisexuálního chování i reagování při falometrickém vyšetření proto podle autorů (Kolářského a Brichcína) roste s klesajícím věkem objektu, který deviantova sexualita preferuje. „

(Weiss, 2005, s. 75)

Pachatel rodič

Rodiče, kteří zneužívají svoje děti, můžeme rozdělit podle různých kritérií. Ale pokud se podíváme na sociologické hledisko, zjistíme, že je nelze odlišit od ostatní populace. Jedná se o lidi, kteří odpovídají průměrné populaci jak ve vzdělání, zaměstnání, v inteligenci tak i v etnickém původu. *„Najdeme je ve všech socioekonomických vrstvách. Jejich základní odlišnost netkví v demografických ukazatelích, ale ve způsobech jakými dosahují uspokojení svých emočních potřeb a jakými se vyrovnávají s psychickým stresem. Mezi tyto způsoby patří sexuální aktivity s emočně a fyzicky nezralými objekty.“*

(Weiss, 2005, s. 104)

Dělení pachatelů:

Podle primární sexuální orientace a úrovně psychosexuálního vývoje (Groth, 1982):

1. fixovaní jedinci,
2. regredovaní jedinci.

Fixovaní jedinci

Prvotním sexuálním objektem jsou děti, zůstávají jimi i v případech, kdy se jedinec ožení. Zakládá manželství za účelem početí dětí s neomezeným přístupem k dětské

oběti. U těchto jedinců častěji dochází k zneužívání chlapců. Jedinec se s dítětem identifikuje a snaží se být jako ono. (Weiss, 2005, s. 104)

Regredování jedinci

Jedná se o jedince, kteří jsou svou sexualitou primárně zaměřeni na své vrstevníky. Po vstupu do světa dospělých s mnoha očekáváními se dostávají do situací, v kterých nejsou schopni obstát. „*Opakovaná selhání a debakly s dospělými sexuálními objekty je vedou k regresi v podobě sexuální gratifikace v méně náročných, tudíž méně konfliktních vztazích s nedospělými objekty (Groth, 1982). Děti jsou pro regredované jedince substitucí za dospělé osoby.*“ (Weiss, 2005, s. 104 – 105) Děti jsou pro ně dospělí partneři a dávají jim pseudodospělou roli. Regredování jedinci páchají nejvíce případů incestu. „*Klíčovou roli zde hraje dynamika rodiny.*“ Dlouhodobá absence matky, traumatická událost v rodině, životní krize, to vše jsou příčiny vzniku sexuálního zneužívání dítěte. „*U většiny těchto případů je zneužití dítěte manifestací nevyřešeného konfliktu a nespokojenosti s partnerkou. Často slouží jako způsob odvedení nakumulované tenze.*“ (Weiss, 2005, s. 105)

Zneužívající rodiče sami sebe chápou jako oběti nepříznivých okolností. Převládá u nich nízké sebevědomí a sebedůvěra. „*Jejich osobnostní struktura je charakterizovaná nedostatkem autonomních postojů, chronickým strachem ze separace a používáním maladaptivních obranných mechanismů, včetně násilí.*“ (Weiss, 2005, s. 105) Partner hledá v manželce matku, která mu nebyla emoční podporou v dětství. Manželka mu nemůže dát potřebnou odezvu, a tudíž dochází u obou k frustraci a opakovanému zklamání. To vede postupně k pocitům osamělosti a nahrazování reality fantaziemi. „*Ve fantaziích zneužívajících rodičů vystupují děti často jako symboly jejich vlastní závislosti a nezralosti. Reálný vztah s dítětem umožní zneužívajícímu rodiči vytvořit symbiózu, v rámci které může očekávat uspokojení nenaplněných přání a reparaci svých narcistických zranění.*“ (Weiss, 2005, s. 105) Emoční potřeby naplňují sexuálním vztahem s dítětem. „*Sexuální motivace tedy většinou nebývá primární motivací zneužívání dítěte, podobně jako nebývá uhašení žízně hlavním důvodem pití u alkoholika.*“ „*Zneužívajícímu rodiči se v intimním vztahu s dítětem dostává významnější role, než jakou zažil nebo zažívá v jiných vztazích. Vynucená pozornost*

a zájem sexualizovaného dítěte může být kompenzací za odmítání partnerem. Jindy slouží jako skrytá nebo otevřená msta za jeho zradu.“ (Weiss, 2005, s. 105)
Nejpodstatnějším pocitem je jeho pocit moci. Čím méně je asertivní na veřejnosti, tím více je mocnější doma. Ovládním a kontrolou svého nejbližšího okolí se brání proti vlastním pocitům bezmoci a prázdnoty.

Rizikové faktory přispívající ke zneužívání dítěte vlastním nebo nevlastním otcem podle Finklehora:

- tradice dominantní a silné role mužů v sexuálních vztazích,
- tendence mužů sexualizovat svoje emoční potřeby,
- neschopnost mužů identifikovat se s potřebami dítěte (např. otec má pocit, že dítěti se zneužívání líbilo),
- subjektivní přesvědčení otců o „posvátné“ roli v rodině, která jim umožňuje různá privilegia a práva.

(Weiss, 2005, s. 105 - 106)

Pachatel sourozenec

„Sexuální zneužívání mezi sourozenci znamená zneužití moci a autority.“

www.sexualni.zneuzivani.cz, 1.3.2012)

Faktory ovlivňující sexuální zneužívání mezi sourozenci:

- staršímu sourozenci, zpravidla chlapci, je svěřeno příliš mnoho zodpovědnosti,
- dítě bylo svědkem nebo obětí sexuálního zneužívání,
- přístup k pornografii – dítě se snaží napodobovat,
- zanedbávání,
- nedostatek sexuální výchovy,
- neadekvátní socializace,
- děti, kterým není dovoleno, aby si hráli se svými kamarády, a dospívající, kterým není dovoleno chodit na schůzky nebo se jinak stýkat s vrstevníky mimo domov, častěji zneužívají své sourozence,
- popření – popření rodičů, že v rodině probíhá sexuální zneužívání mezi sourozenci. To vede k jeho pokračování,
- pocity přetížení - *„pokud se rodiče cítí být přetížení vlastními problémy –*

psychickým stresem, nemocí či nezaměstnaností – mohou být neschopni zneužívání zaregistrovat. Ačkoliv popření ani pocity přetížení nemohou způsobit sexuální zneužívání mezi sourozenci, mohou přispět k jeho přetrvávání.“

www.sexualni.zneuzivani.cz, 1.3.2012)

Pachatel matka

Matka jako pachatel je jevem méně častým. Pokud jde o prokázané případy, tak se většinou jedná o matky psychoticky či mentálně retardované. *„Některé extrémně submisivní matky se zneužívání dítěte účastní se svým dominantním partnerem. U části zneužívajících matek se sexuální zneužívání dítěte objeví v kontextu symbiotického vztahu s dítětem. Tento vztah je často náhradou a kompenzací za vztah se závislým partnerem.“* (Weiss, 2005, s. 106) Partner má vůči matce nepřiměřené nároky a ta se obrací na dítě, kde hledá své uspokojení. *„V případě synů se těsný vztah mezi matkou a dítětem formuje v rámci oidipálního trojúhelníku, který je spojen se sexuální afinitou synů ke svým matkám. Matka uděluje synovi roli partnera. Přirozená vazba syna na matku se postupně mění v patologický vztah, z kterého se dítě nemůže vydělit.“* (Weiss, 2005, s. 105 - 106) Mezi sexuálním zneužíváním dítěte matkou je velmi tenká hranice. Společnost bere projevy lásky matky k dítěti za přirozené. Vyplývá otázka, kde je ta pomyslná čára. Pokud se jedná o malé děti, je společností tato hranice posunuta.

Mezi rizikové faktory, které zahrnujeme do mateřského incestu, patří:

- neúčast matky v prvních letech života dítěte,
- malý věkový rozdíl mezi matkou a dítětem,
- osamělost, ztráta partnera,
- výměna rolí partner – dítě,
- matka sexuálně zneužívána v dětství,
- závislost na omamných a psychotropních látkách, alkoholu.

(Weiss, 2005, s. 106)

4. Prevence a instituce

Sexuální zneužívání dětí je závažný trestný čin, který ve většině případů ovlivní celý život oběti, proto je nutné pomocí různých preventivních programů mu předcházet. Cestou jak toho docílit je i vzájemná spolupráce různých institucí.

4.1. Vymezení prevence

Do prevence dle Vlčka a Zapletala můžeme zahrnout: „*veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, ke snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů). Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Prevence tedy představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítím nebo před jejím pokračováním.*“ Pokud definici shrneme, dospějeme k následujícímu, že prevence jsou veškerá opatření, která směřují k předcházení kriminálního chování s cílem mu zabránit. (Vlček, Zapletal, 1995, s. 100)

Členění prevence

Prevenci lze členit:

1. sociální – soustřeďuje se na jedince, jeho socializaci (vliv rodiny, prostředí atd.),
2. situační – opatření směřující k redukci příležitostí spáchání deliktu,
3. viktimní, neboli jak se nestát obětí trestného činu.

Dle adresáta:

1. primární – orientace na celou společnost, její instituce a občany,
2. sekundární – orientace na jedince a skupiny kriminálně rizikové (pachatel či oběť),
3. terciální – zacílená na předcházení kriminální recidivě.

(Zapletal, 2000, s. 7 - 8)

Dle Schneidera:

- prevence zákonná – vychází z právních norem (trestní zákon a jiné),
- prevence intervenční - má určité shodné rysy s prevencí sociální,
- prevence mechanickou – shodná s prevencí situační.

(Večerka, 1997, s. 45)

V případě sexuálního zneužívání je nejčastěji používáno rozčlenění prevence na primární, sekundární, terciální. (Večerka, 1997, s. 48)

- Primární zahrnuje osvětu v podobě podávání informací o sexuálním zneužívání.
- Sekundární se zaměřuje na rizikové rodiny, rizikové jedince, rizikové situace.
- Terciální je zamezení dalšího sexuálního zneužití dítěte.

Členění je rozšířeno o kvartální prevenci, která se zabývá návratem dítěte domů, pokud bylo umístěno v rámci ochrany a léčby mimo domov. Bohužel tato část prevence u nás zatím není tak silně vyvinuta.

(Večerka, 1997, s. 49)

Primární prevence

Jak již bylo zmíněno, primární prevence zahrnuje převážně osvětu. Jejím hlavním cílem, je zamezení výskytu poškození. Ve většině případů zájmen této prevence je převážně o oběť, cílená primární prevence přímo na pachatele skoro neexistuje.

Cílové skupiny:

1. veřejnost včetně sdělovacích prostředků a státních institucí,
2. vzdělávání rodičů a pedagogů (sexuální výchovy),
3. pregraduální výchova pedagogů a lékařů (profesní příprava), profesní skupiny nepedagogického zaměření (sociální pracovníci, orgány činné v trestním řízení, zdravotníci, státní instituce atd.),
4. výchova dětí a mládeže (posilování osobnosti jedince),
5. pachatelé (velmi v malém množství).

(Weiss, 2005, s. 59)

Důležitým faktorem je i věková hranice pro povolení pohlavního styku. V různých

zemích je rozdílná.

Minimální věk souhlasu s pohlavním stykem:

Tabulka č. 4 Minimální věk souhlasu s pohlavním stykem - Evropa

<i>Stát</i>	<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>
<i>Albánie</i>	<i>14</i>	<i>14</i>
<i>Belgie</i>	<i>16</i>	<i>16</i>
<i>Bulharsko</i>	<i>14</i>	<i>14</i>
<i>Česká republika</i>	<i>15</i>	<i>15</i>
<i>Francie</i>	<i>15</i>	<i>15</i>
<i>Malta</i>	<i>12</i>	<i>12</i>
<i>Německo</i>	<i>14</i>	<i>14</i>
<i>Španělsko</i>	<i>12</i>	<i>12</i>
<i>Vatikán</i>	<i>12</i>	<i>12</i>

(www.lege.cz, 1. 3. 2012)

V České republice se uvažovalo o snížení hranice na 14 let. Zatím ke změně nedošlo. Ke snížení mělo dojít v souvislosti s trestní zodpovědností. Mladí lidé páchají častěji velmi závažné trestné činy, za které nemohou být potrestáni. Spousta lidí nechce hranici snížit právě v souvislosti s povolením s pohlavním stykem.

Tabulka č. 5 Minimální věk souhlasu s pohlavním stykem - mimoevropské země

Austrálie	16	16
Brazílie	14	14
Chile	20	20
Japonsko	13	13
Filipíny	12	12
Jižní Korea	13	13
Thajsko	15	15

(www.lege.cz, 1. 3. 2012)

V některých zemích jsou rozdílné věkové limity pro styk heterosexuální a homosexuální.

(www.lege.cz, 1. 3. 2012)

Sekundární prevence

Cílem je podle Provozníkové, H. „*vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva (možné pachatele mezi dospělými a možné oběti mezi dětmi).*“ Jde tedy o předcházení rizik. „*Základní endogenní podmínkou jsou osobnostní vlastnosti a charakteristiky dítěte, které se projevují v chování. Základní exogenní podmínkou je sociální prostředí, ve kterém se dítě pohybuje a situace, do kterých se v tomto prostředí dostává.*“ (Täubner, 1996, s. 67)

Rizikové skupiny:

1. osobnost dítěte,
2. rodina dítěte,
3. škola,
4. skupina dětí, vrstevníci,
5. rizikové situace.

Terciální prevence

„*Terciální prevencí rozumí Procházková, E. Takové chování pedagoga, lékaře, rodiče apod., ve kterém reaguje na situaci, v níž došlo k sexuálnímu zneužití nebo k týrání či zanedbávání dítěte.*“ (Täubner, 1996, s. 72)

Hlavním úkolem terciální prevence je zamezit dalšímu útoku vůči dítěti a minimalizovat následky. Terciální prevence má dvě etapy:

- diagnostickou,
- pomocnou, ochranou a terapeutickou. (Täubner, 1996, s. 72 - 73)

Diagnostickou etapu provádí odborné pracoviště a to na úrovni psychologické, medicínské a právní. Jeho hlavním úkolem je stanovení poškození dítěte.

Etapa pomocná, ochranná a terapeutická, v této etapě se rozhodují odborná pracoviště, co bude s dítětem, zdali:

- zůstane v rodině (v případě, že mu je rodina schopna zajistit bezpečí a ochranu před pachatelem),
- dítě nezůstane v rodině a musí mu být naleznuta jiná optimální řešení (v případech, kdy rodina není schopna zajistit dítěti bezpečí).

(Täubner, 1996, s. 72 - 73)

4.2. Instituce

„Instituce vznikly proto, aby pomáhaly efektivněji uspokojovat či ovládat potřeby lidí.“
(Pančocha, 2006, s. 46)

Policie ČR

Případy sexuálního zneužívání dětí jsou pro policisty velice náročné a to převážně po psychické stránce. Policisté jsou odborně vzděláváni a připravováni na různé problémy, které mohou v průběhu vyšetřování nastat.

Postup policie

Po oznámení policisté ihned podezřelého vezmou do vazby. Následuje výslech svědků, oběti a podezřelého.

Příloha č. 1: Právní úprava výslechu nezletilých dle §102 odst 1 trestního řádu

Při výslechu oběti je možná přítomnost obhájce obviněného, který je oprávněn dítěti položit několik otázek. Toto právo se vztahuje i na státního zástupce, pokud o to projeví zájem.

Konfrontace dítěte mladšího 15 let a pachatele tváří v tvář, je jen výjimečná.

Průběh výslechu je nejlépe natáčet na videokameru, aby byla zachycena i reakce dítěte.

Výslechové místnosti

Vznik výslechových místností v ČR spadá do období let 2004-2009, je také spojen s přijetím některých nových právních norem a to zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 a s reorganizací uvnitř policie, kdy vznikla služba kriminální policie a vyšetřování. V rámci služby byly vybudovány specializovaná pracoviště pro řešení trestné činnosti páchané na dětech a dětmi. Policisté, zařazení na tuto problematiku, jsou speciálně vyškolení a musí být odborně způsobilí.

Na základě těchto skutečností vznikají první výslechové místnosti, které se liší od klasických výslechových místností. Jejich významem je především minimalizovat negativní vliv trestního řízení pro dítě jako oběť, svědka trestné činnosti a zmírnit tak

traumatický zážitek z prožité události. Byla to také reakce na neprofesionální, nesprávný a necitlivý přístup orgánů činných v trestním řízení, umocněný sekundární viktimizací. První výslechové místnosti jsou vybudovány na SKPV Správy hl. m. Prahy a SKPV správy Severomoravského kraje v Ostravě.

V roce 2006 přijala Vláda ČR Národní plán odboje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období let 2006-2008 a v jeho rámci přijal a vyhlásil republikový výbor pro prevenci kriminality na základě poznatků z budování SVM v Praze a v Ostravě dne 22. 2. 2007 „*Program Zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policie ČR*“. Cílem bylo vybudovat místnosti, kde se dítě bude cítit co nejméně stresované, zamezí vzniku nepříjemného zážitku spojeného s výslechem a s klasickými výslechovými místnostmi a také policistovi usnadní navázat kontakt s postiženým dítětem. V rámci programu byly stanoveny obecné cíle:

- posilování práv dětí – obětní nebo svědků trestné činnosti – cestou zamezení sekundární viktimizace v rámci trestního řízení,
- posilování zákonnosti a kvality úkonů v trestním řízení, kde děti vystupují jako oběti nebo svědci.

Konkrétním cílem bylo vytvořit speciální výslechové místnosti v rámci celé Policie ČR, které budou vybaveny a upraveny tak, aby působily na děti uklidňujícím dojmem a tím u nich vytvořili pocit bezpečí. Dalším hlavní úkolem bylo do prostředí zakomponovat monitorovací audio a video techniku, která by umožňovala sledovat průběh výslechu on-line. Prostory pro státní zástupce, soudce, psychologa, soudního znalce, obhájce, aby svou přítomností nenarušovali

výslech a další pomocné prostory jako čekárny, herny.

SVM byly vytvořeny buď přímo v budovách Policie ČR nebo ve výjimečných případech v zařízeních péče o děti či v dětských zařízeních.

U nás jsou vybudovány dva typy SVM:

- 1) standardní – je tvořena dvěma místnostmi – výslechovou (probíhá zde výslech dítěte většinou bez přítomnosti další osoby) a monitorovací (ve které jsou všechny ostatní osoby, jejichž přítomnost je u vyšetřovacího úkonu potřebná a zákonem požadovaná, v přímém přenosu sledují průběh úkonu a přes vyslychajícího do něj mohou v případě zákonné potřeby zasáhnout, dále je tu umístěna veškerá technika, která zabezpečuje audiovizuální záznam

průběhu úkonu.

- 2) Nadstandardní – kromě výše uvedených místností, má další samostatné místnosti – technickou místnost (je zde umístěna veškerá technika, i archiv nahrávek), čekárnu, hernu.

Důležitým aspektem je samotné vybavení SVM. Policie při jejich budování využívá rad psychologů a bytových architektů.

(www.mvcr.cz, 3.3.2012)

Příloha č. 2: Seznam speciálních výslechových místností v ČR

Demonstrační loutky „Jája a Pája“:

Jedná se o větší hadrové panenky, které mají na tělech anatomické otvory. Na nich mohou děti názorně ukázat, jakým způsobem byly sexuálně zneužity, pokud se to stydí říci slovy, nebo nemají dostatečnou slovní zásobu.

Jája představuje osobu ženského pohlaví, Pája mužského. Obě loutky jsou na počátku oblečené a nemají sekundární pohlavní znaky.

Do policejní praxe byly tyto demonstrační loutky zavedeny Závazným pokynem policejního prezidenta č. 11/1995.

Příloha č. 3: Desatero zásad pro používání loutek Jája

Průběh výslechu

Výslech dítěte je velmi náročný. Samotný výslech probíhá ve třech fázích:

1. Přípravná fáze: seznámení s prostředím výslechu, se samotnými figurkami. Dítěti se dává loutka oblečená. Vyšetřovatel nesmí porušit kontinuitu loutka – hra.
2. Samotný výslech: dítě by mělo prostřednictvím loutky popsat, co se stalo. Loutka je tady symbolickým, neverbálním komunikačním prostředkem. Může proto představovat dítě samé nebo kohokoli jiného, kdo v případě vystupuje. Důležitá je definice loutky. Např. teď je loutka strejda Petr. V průběhu dítěte

vyšetřovatel motivuje, chválí. Ovšem nesmí přehánět, protože dítě by mohlo začít hrát, než popisovat skutečnost. V průběhu výslechu se vyšetřovatel může dopustit následujících chyb:

- emočně zbarvené reagování na dětskou manipulaci s loutkou či na jeho verbální projev,
 - mnohočetné otázky, které klade více osob,
 - přeskokování z tématu do tématu,
 - používání reakcí typu – „To je skutečně pravda, to co nám říkáš, nevymýšlíš si?“ apod.,
 - odchody, příchody dalších lidí, telefony apod.
3. Ukončení výslechu a fáze po výslechová: dítě se v průběhu výslechu vyjadřuje k věcem, které se mu staly a jsou pro něj nepříjemné. Proto je třeba dítěti sdělit, že je vše v pořádku. Říct, že je moc šikovné. Dítě si s loutkou po výslechu může chvíli ještě hrát a rozloučit se. Poté by ho měl vyšetřovatel navést na nějakou příjemnou věc, kterou bude činit po výslechu.

(Lašek, J., 1996, s. 203 – 205)

Pravidla a podmínky pro výslech dítěte, specifika jeho výpovědi:

- Výslech dítěte by měl být prováděn v místnostech klidných, co s nejmenším počtem osob.
- Na výslech by měl být dostatečný časový prostor (dítě může dělat ve své výpovědi pauzy – poskytnout mu dostatek času, odpočinek, může se rozplakat – nebránit mu v pláči) a minimalizovat různé vnější rušivé vlivy (telefonáty, návštěvy...).
- Výpověď dítěte je nutné zaprotokolovat, tak jak ji řeklo samo dítě, tzn. jeho slovy. Neměnit výpověď do „dospělé“ řeči.
- Při výslechu dítěte bychom měli brát v úvahu zvláštnosti jeho psychiky. Řada dětí má například sklon k sugesci, což znamená nekritické přijímání cizích názorů za své.
- Ne úplně vhodné je také dítěti podávat uzavřené otázky, na něž lze odpovídat pouze „ano“ či „ne“, protože se zde může vyskytnout tendence raději jednoduše

přítakávat než říci kategorické ne.
(Špeciánová, Š.; 2003, s. 108)

Tabulka č. 6 Statistické údaje Policie ČR

Kriminalita na dětech, osobách ve věku 1-17 let		Česká republika				Okres Břeclav			
		2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
§185	Týrání svěřené osoby	150	134	139	156	1	2	3	4
§211	Pohlavní zneužívání v závislosti	74	92	84	80	0	2	0	0
§212	Pohlavní zneužívání ostatní	711	727	639	667	6	4	5	5
§241	Šíření pornografie	20	25	0	0	0	1	0	0
§241	Ohrožování mravnosti	0	0	37	43	0	0	1	0

(www.mvcr.cz, 1.3.2012)

Škola

Jedním z hlavních primárních preventivních prostředků je výchova. Výchovu dětí zajišťuje především rodina, ale i škola. V případech, kdy rodina selže, je hlavní role v rukách školy a jejich pedagogů.

„Výchova se promítá do celého života člověka – jde o setkání konkrétních lidí a nikoli pouze o aplikaci nějaké metody – může připravovat člověka k vědomějšímu, odpovědnému řešení svízelných životních situací i usnadňovat mu cestu k hledání sebe sama.“ (Pančocha, 2006, s. 43 - 44)

Činnost pedagoga je složitá. Na jeho osobu jsou kladeny velké požadavky. Očekává se od něj, že kromě vzdělávání, bude schopen plnit i další funkce a to funkce:

- diagnostickou – učitel pozoruje žáka, jeho chování, reakce,
- poradenskou – v případě, kdy se na něj žák obrátí o pomoc, dát žákovi adekvátní odpověď ve formě pomoci, vyslechnutí, podpory atd.,
- informační – je závislá na vztahu rodiče a pedagoga,
- konzultační – podávání rad a informací jak rodičům, tak dětem,
- koordinační – interakce učitel – pedagogický sbor.

(Pančocha, 2006, s. 48)

Děti ve škole tráví spoustu času, proto je důležité, aby pedagog byl schopen rozpoznat na dítěti jakékoliv projevy týrání či sexuálního zneužívání. Budoucí pedagogové by měli být už školeni v průběhu studia na vysokých školách a to především v oblasti sexuální pedagogiky. Jednou z klíčových oblastí je sexuální výchova, která je řazena ve školách do různých předmětů. Může být vedena i jako samotný předmět.

Smysl sexuální výchovy dětí ve škole je řazen do tří oblastí:

- a) „oblast kognitivní – dítě má potřebné informace,*
- b) oblast postojů – dítě má vnitřně identifikovaný, interiorizovaný postoj k obsahům sexuální výchovy, které jsou učitelem zprostředkovány,*
- c) oblast dovedností, návyků a chování – dítě získalo potřebné dovednosti, návyky a chování, které mu umožňují správné a zdravé postupy v nejširší oblasti sexuální výchovy.“*

(Täubner, 1996, s. 66)

Stav na našich školách v oblasti sexuální výchovy je hrozivý. Neustále se objevují tlaky ze stran politiků, rodičů na zrušení sexuální výchovy na školách. *„Ze školních osnov by mohly zmizet i pasáže, které varují před pohlavním zneužíváním. Ministr Dobeš soudí, že je potřeba podporovat odpovědné rodiče a ty, kteří chtějí vědět, co se ve škole děje.“*

(<http://zpravy.ihned.cz>, 20.3.2012)

Rodiče kritizují vybrané pasáže příručky pro pedagogy. Uvádějí, že je vulgární. Musíme mít na mysli, že se jedná o příručku, a ne o učebnici. Vždy záleží pouze na osobě pedagoga, jak s příručkou naloží. Názory na sexuální výchovu u dětí se liší, psycholog J. Klimeš říká: *„Předčasné informace jsou zbytečné a škodlivé. Sexuální výchova*

do puberty, se kterou příručka počítá, má jednoznačně návodnou funkci. Bude akcelarovat sexuální život dětí. To je ovšem nežádoucí. Především prepubertální děti nemají pod sexuálními termíny žádnou představu. Neříká jim nic orgasmus, vášeň, touha, nadrženosť atd. Všechny tyto termíny ožijí samy, když jim v pubertě do hlavy začnou proudit hormony. Vykládat prvňákům o sexu má asi tolik logiky jako jim vykládat o orbitalech transuranů.“ (www.jarodic.cz. 4. 4. 2012) Nesmíme ale zapomínat, že děti, které jsou sexuálně zneužívané, nejsou na něco takového připravené. Jsou to malé děti, kterých se nikdo neptá, zdali jsou na sex připraveni. Proč je alespoň neinformovat o tom, co je špatné. A tím ztížit cestu pachateli?

Sexuální výchova, zařazená do jiných předmětů (Výchova ke zdraví), se na základních školách učí v sedmých a pozdějších ročnících, kdy jsou děti už dostatečně vyspělé. Hlavním úkolem sexuální výchovy není v dětech vyvolat touhu po sexu, vystrašit je a říkat jim co hrozí. Naopak. Sexuální výchova má hlavní úkol a to prevenci. Děti touží po tom, co mají zakázané, co je nebezpečné. Tím, že jim zavřeme informační dveře, docílíme toho, že se budou snažit získat informace jinak. Informace, které nemusí být pravdivé. Proto je důležité, aby sexuální výchova zůstala v rukách rodičů a pedagogů. Další otázkou zůstává, zda sexuální výchova není vyučována příliš pozdě. V dnešní době médií, kdy se děti dostávají k různým informacím, by nebylo od věci, učit děti i v rámci jiných předmětů o sexuálních otázkách dříve. Výuka by byla přizpůsobena jejich věku. Tím by mohlo dojít i k eliminaci a prevenci trestné činnosti, která se poslední dobou velmi rozšířila a to sexuální obtěžování přes internet. Sexuální výchova má také dítě naučit svěřit se dospělé osobě o tom, co se mu stalo. Posílit jeho sebevědomí a sdělit mu možnosti, jaké má, v případech, kdy se stane obětí sexuálního zneužívání.

V případech sexuálního zneužívání v rodinném prostředí nejsou děti informované ze strany rodičů vůbec, a pokud ano, tak minimálně. Často pak dochází k tomu, že dítě bere chování rodičů jako standardní. O tom, že není něco v pořádku, se dozvídá z okolí – pokud se někomu svěří anebo ze školy. Proto je důležité, jak již jsem uvedla výše, zavedení sexuální výchovy do nižších ročníků a tím přispět i k rychlejšímu odhalení trestné činnosti.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)

OSPOD zahrnujeme pod odbor sociálních věcí v obcích s rozšířenou působností. Hlavní činností OSPOD je sociální právní ochrana dětí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Mezi hlavní činnosti OSPOD:

- vykonávají sociální agendu související s péčí o rodinu a děti v rozsahu daném zákonem,
- pracovníci poskytují pomoc při sepsání a podání návrhů k soudu,
- poskytují sociálně právní poradenství,
- v občanskoprávních řízeních, která se týkají nezletilých, vykonávají na základě ustanovení soudu nebo okresního státního zastupitelství funkci kolizního opatrovníka,
- terénní sociální pracovníci kontrolují rodinu v zájmu ochrany dětí – kontrolu provádějí na základě žádosti soudu, sdělení občanů, organizací, na základě vlastních poznatků, i na základě anonymních oznámení,
- *„v případech, kdy je zdraví, život nebo příznivý vývoj nezletilých vážně ohrožen, podávají sociální pracovníci k soudu návrh na nařízení předběžného opatření dle § 76a občanského soudního řádu ve znění pozdějších předpisů,“*

(www.breclav.org, 1. 3. 2012)

- pracují s rodinami, které neplní svoji základní funkci a to výchovu dětí anebo tuto výchovu nějakým způsobem narušují,
- podávají návrhy soudu nebo obecnímu úřadu na výchovná opatření,
- na základě žádosti výchovných zařízení kontrolují prostředí, kde se děti (u dětí, kde je nařízena ústavní výchova nebo ochranná výchova) na krátkodobé propuštění z ústavní péče nacházejí,
- spolupracují s Policií ČR a orgány činnými v trestním řízení – sociální pracovníci dávají podněty k prošetření, účastní se výslechu nezletilých a jednání u soudu,
- spolupracují s ostatními orgány a organizacemi (PPP, výchovné zařízení atd.) při zajišťování ochrany práv nezletilých,
- *„s ohledem na značný nárůst případů týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí je činnost pracovníků OSPOD zaměřena na prošetření sdělení jak občanů,*

tak organizací, a to formou návštěvy dítěte v rodině, škole, školském zařízení, lékaře, popř. dalších zainteresovaných institucí.“

(www.breclav.org, 1. 3. 2012)

Neziskové organizace

V devadesátých letech v ČR vzniklo několik organizací, které se zabývaly násilím páchaným na dětech. V průběhu let některé zanikly a některé se více specializovaly či rozšířily. Mezi organizace, které se mimo jiné zabývají i sexuálním zneužíváním dětí patří Dětské krizové centrum, o. s. (DKC), Bílý kruh bezpečí, Sdružení linka bezpečí, Elektra, o. s. a jiné.

DKC

DKC je občanské sdružení, které v ČR působí od roku 1992. Od roku 2000 na základě pověření Ministerstva práce a sociálních věcí provádí sociálně-právní ochranu dětí a to:

- *„vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje,*
- *pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,*
- *poskytování nebo zprostředkovávání poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,*
- *pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu,*
- *činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku,*
- *zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti,*
- *zřizování a provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.“*

(www.dkc.cz, 1. 3. 2012)

Mezi činnosti DKC patří prevence a to ve všech jejích složkách. Dále činnost diagnostická, terapeutická, právní poradenství, možnost využití služeb klinického psychologa a jiné.

Bílí kruh bezpečí (BKB)

„Bílý kruh bezpečí poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů.“ (www.bkb.cz, 15. 3. 2012)

BKB je občanské sdružení, které v ČR funguje již od roku 1991. BKB nabízí následující pomoc obětem či svědkům trestné živnosti:

- právní poradenství,
- psychologické poradenství,
- sociální poradenství.

Tabulka č. 7 Statistické údaje BKB

Rok	Pohlavní zneužívání
2008	19
2009	20
2010	22
2011	39

(www.bkb.cz, 15. 3. 2012)

5. Výzkum

5.1. Historie

Sexuální zneužívání je tak staré jako lidstvo samo. Ale nahlížení na něj je rozdílné jak v dobách, tak různých kulturách. Již před pěti tisíci lety před Kristem bohatá literatura psána klínovým písmem zachycuje problémy sexuálních vztahů dospělých k malým dětem. „Miller, B.(1982) uvádí jednu z tabulek psaných klínovým písmem, která vypráví o tom, jak bůh Enlil zatoužil po bohyni Ninlil, když ji spatřil, jak se koupe v čisté řece. Bohyně se však vzpírala:

Pán k ní mluví o souloži.

Ona nechce.

Enlil k ní mluví o souloži.

Ona nechce.

Ninlil se cítila příliš mladá na sex a zdvořile mu to vysvětluje:

Moje vagína je příliš malá.

Nechápe soulož.

Moje rty jsou příliš malé.

Nechápe líbání.“

„Soubor písemností starých židovských učenců – Talmud stanoví principy, které měly později i formu zákona v sexuálních vztazích mezi muži a malými děvčaty nejen v manželství, ale i mimo manželství a v otroctví.“ „...dívka od tří let a jednoho dne může být s dovolením otce pohlavním stykem zasnoubena.“ (Täubner, 1996, s. 14). Žena (dívka) v dřívějších dobách byla majetek manžela (otce), rovna nějaké věci či dobytku. „Znásilnění dívky bylo chápáno jako krádež panenství a šlo napravit penězi jejímu otci.“ Nerovnost mužů a žen v některých kulturách panuje až do dnes. (Täubner, 1996, s. 14)

5.2. Metodické postupy k eliminaci sexuálního zneužívání

Vybrané netradiční výchovné metody v prevenci sexuálního zneužívání

Klasické metody (vyprávění, beseda, osobní příklad atd.), které jsou používány k eliminaci sexuálního zneužívání v sexuální výchově plní svoji funkci (ochrana dítěte) jen částečně. Proto jsou učiteli doplňované o tzv. netradiční metody. Jejich cílem je žáka:

- a) obohatit vědomostmi, informovat o sexuálním zneužívání a upozornit ho na nebezpečí, které je s touto problematikou spojeno,
- b) vytvořit u něj silný emocionální postoj, který bude mít vliv na jeho názory, chování v oblasti sexuální,
- c) naučit ho praktickým a užitečným dovednostem, které budou sloužit jako obrana před sexuálním zneužíváním.

(Täubner, 1996, s. 97)

Netradiční metody jsou určeny pro různé věkové kategorie. Jde je použít jak pro malé děti, tak i pro děti, které jsou už starší. Důležité je, že tyto metody jsou prováděny učiteli nebo rodiči metodou hry a tudíž nepředstavují pro dítě nic nepříjemného. Patří sem např.:

- hry pro umění vyjadřovat pocity, strach a odvahu,
- hry na umění říci ne,
- hry na dobré a špatné tajemství,
- hry na hledání pomoci,
- hry pro vztah dívka-chlapec.

(Täubner, 1996, s. 98 -114)

Příloha č. 4: Ukázky netradičních metod

Při psaní bakalářské práce jsem objevila i knihy, které byly zaměřeny na to, jak se nestát obětí sexuálního zneužívání. Knihy byly převážně určeny pro děti, které jsou starší. Patří mezi jednu z metod jak pomoci obětem sexuálního zneužívání anebo také může sloužit jako nástroj pro ostatní děti, které chtějí pomoci dítěti, které je zneužíváno.

Otázkou zůstává, nakolik se dostanou přímo k určené skupině. Jednou z nich je i kniha Jane Goldmanové, která ve své knize dává rady náctiletým. V případě sexuálního zneužívání uvádí: „*Nejdůležitější věc, kterou je třeba udělat, když vás někdo zneužije, je někomu to sdělit. Nemusíte se rozhodovat hned, jestli informujete policii, nebo ne. První krok, který se musí udělat, je podělit se o tohle vaše smutné tajemství s někým, kdo vám pomůže všechno vyřešit.*“ (Goldmanová, 2000, s. 92)

Mufsonová S., Kranzová R., uvádí: „*Vyberte si takového dospělého, o kterém si myslíte, že vás nejspíše podpoří v úsilí ukončit týrání či zneužívání, a pak mu povězte co se děje. Pokud vám neposkytne pomoc, kterou potřebujete, řekněte to někomu jinému a pokračujte a říkejte to pořád dalším lidem, až někdo konečně udělá něco, co týrání nebo zneužívání zabrání.*“ (Mufsonová, Kranzová, 1996, s. 98-99)

5.3. Kazuistiky

Kazuistika 1

Rodinná anamnéza:

(v době ohlášení sexuálního zneužívání dětí)

Matka: dělnice státního podniku, často v práci (kvůli finanční situaci rodiny) i na nočních službách

Otec: zaměstnán jako pomocný dělník v soukromém sektoru, pravidelná směna

Děti:

Dcera X.: 17 let, studentka odborného učiliště, dcera matky z prvního manželství

Dcera Y.: 12 let, žákyně Základní školy (6. třída)

Dcera Z.: 11 let, žákyně Základní školy (5. třída)

Syn: 17 let, student odborného učiliště, syn z prvního manželství otce

Syn: 19 let, vyučen, doma již nežije, po vyučení se odstěhoval, syn z prvního manželství otce.

Sociálně slabá rodina.

Dívka X. dnes 30 let. Podezření na sexuální zneužívání od 4 let. Zneužívána nevlastním otcem do 17 let. Od 3 let se s matkou přestěhovala k novému partnerovi, kterého si matka později vzala. Sexuálně ji začal zneužívat od 4 let. Nejprve ji osahával na genitáliích. V dospívání po ní začal vyžadovat pohlavní styk. Později jako nástroj používal psychické vydírání (pokud ona se podvolí, nebude zneužívat její mladší sestry).

Nevlastní otec po dívce X vyžadoval pohlavní styk zhruba od jejich 12 let pokaždé, když matka byla v práci. Omlouval jí z vyučování. Upřednostňoval ji před ostatními dětmi. Dívka X měla dlouhodobé psychické problémy, časté záchvaty agrese (vyhrožování, že si vezme život), zdravotní problémy – vypadávání vlasů, nízká váha (dívka X v 17 letech vážila necelých 40 kg). V době dospívání se u ní objevily výchovné problémy – zanedbávání školní docházky, kouření. Časté střídání partnerů. Neustálé konflikty s matkou. Z domova odešla krátce po zatčení otce v 17 letech. S matkou i po odchodu otce měla neustále rozpory. Obě si dávaly a dávají do dnes za vinu, co se stalo. Po zatčení otce navštěvovala speciální poradnu. Dnes je vdaná a má dceru. S matkou se snaží komunikovat, ale vztah je velmi narušen.

Dívka X. má dvě nevlastní sestry Y. (dnes 25 let) a Z. (dnes 26 let).

Obě dívky otec zneužíval zhruba od jejich 6 let. Osahával je na genitáliích. U obou používal stejnou taktiku jak u dívky X. (pokud to neřekneš, neublížím sestře), také jim sliboval sladkosti a různé výlety. Vše probíhalo za zdmi domu. Ve sklepě, v pokojích dívek. Dívky Y. a Z. tušily, že otec „to“ dělá i té druhé, protože měly společný pokoj, ale bály se si to navzájem říct.

Případ oznámila matka dívek. Zavolala na Policii ČR. Policie ČR otce zadržela v práci a vzala ho na vazbu, kde byl držen do dne vynesení rozsudku.

Otec byl odsouzen za pohlavní zneužívání na dobu pěti let. Za dobré chování byl propuštěn v polovině trestu. O propuštění rodina nebyla informována. Otec se vrátil zpět na bydliště, kde rodina bydlela a začal ji terorizovat. Matka se s otcem nestihla rozvést, protože se po zatčení otce psychicky zhroutila a musela navštěvovat odbornou pomoc. Nakonec byla nucena s dcerami opustit domov a nastěhovat se k známým. V této době se obracela na různé organizace o pomoc. Pomohl jí městský úřad, který jí

nabídl státní bydlení. V průběhu řešení bytové situace se s otcem rozvedla.
Škola s dívkami žádným způsobem nepracovala.

Matka má dnes nového partnera, dívce X. vyčítá, že ji dřív něco neřekla. V počátcích měla pocit, že dívka X. otce svedla. Vztahy s dívkami jsou narušené, nejvíce s dívkou X.

Otec založil novou rodinu. Přestěhoval se na nové bydliště. Vzal si ženu se dvěma dětmi. Dívkou a chlapcem. Spolu mají třetí dítě - chlapce. Sociální pracovnice jej v jeho nové rodině nesledují. S dívkami X., Y., Z. otec neudrzuje žádný kontakt.

Kazuistika 2

Rodinná anamnéza:

(v době ohlášení sexuálního zneužívání dítěte)

Matka: nezaměstnaná, závislá na drogách, pohlavně zneužívaná v dětství nevlastním otcem, nevyzrálá osobnost, neustále nepřítomna doma – navštěvuje různé večírky, po kterých se i po týdnu vrací domů. Její role v rodině představuje spíše jako starší zlobivé dítě.

Otec: nezaměstnaný, projevuje se u něho emoční instabilita. Nejprve ženatý s matkou své současné manželky. Mezi nimi velký věkový rozdíl. Pohlavně zneužíval svoji současnou manželku v dětství a později si ji vzal (po smrti matky manželky). Celý případ sledoval městský úřad. Rodina se často stěhovala a došlo k přerušení kontaktů. Tudíž nedošlo k oznámení trestného činu. K zneužívání matky docházelo koncem osmdesátých let.

Děti:

Dcera X.: 5 let, navštěvuje mateřskou školku

Sociálně slabá rodina.

Případ oznámila Pedagogicko-psychologická poradna, kde byla dívka X., matka i otec

vyšetření na základě podnětu mateřské školky (MŠ). MŠ uvádí nestandardní projevy ve vztahu otce a dcery. Např. uvádí, že dívka X. se s otcem loučí i půl hodiny a to takovým způsobem, že se líbají a různě osahávají. Při výtkách MŠ je otec na pedagožky agresivní. S bližšího zkoumání psychologa vyplynulo, že v rodině jsou posunuty role. Dívka je otcem pasována do role matky a tudíž ji zastupuje. Matka vystupuje, jak již bylo uvedeno výše, spíše jako nezbedné dítě. Vývoj dívky X. byl narušen. Aktuální intelektová výkonnost odpovídá lehké mentální retardaci (odpovídá věku necelých tří let). Dívka X je vystavována situacím a informacím, které ohrožují její psychický vývoj. V rodině funguje liberální výchova – rodiče jí neposkytují žádné hranice ani zpětnou vazbu za nevhodné projevy. Nerespektuje autoritu dospělých. Otec se k dceři chová shovívavě a podřízeně. Dívka s ním spává v jedné posteli. Otec dívku osahává a líbá. Dívka X to bere jako standardní chování a projevy vůle.

Případ byl předán na městský úřad - oddělení sociálně právní ochrany dítěte. V současné době je řešen Policií ČR.

5.4. Návrhy a opatření

Sexuální zneužívání patří mezi jedny z nejnebezpečnějších sociálně patologických jevů. Na dvou uvedených kazuistikách je patrný posun, který naše společnost udělala od počátku devadesátých let do současnosti. Vznikla řada organizací, které se sexuálním zneužíváním zabírají. Pečují o oběti a poskytují odbornou pomoc. Speciální útvary policie, OSPOD, pedagogicko-psychologické poradny aj. Ovšem neexistuje mezi nimi dostatečně pružná komunikace. V ČR chybí centrální systém, který by usnadnil komunikaci a předávání informací. A nabízí se mnoho dalších otázek, které je potřeba vyřešit.

Jednou z hlavních je oblast prevence a to především zkvalitnění osvěty. A to osvěty:

- mezi pedagogy,
- mezi lidmi,
- mezi orgány činných v trestním řízení,
- mezi dětmi.

V problematice sexuálního zneužívání je mnoho oblastí, které je nutné zlepšit nebo zavést. Patří sem:

- zavedení sexuální výchovy jako plnohodnotného předmětu,
- zpřísnění trestu pro pachatele,
- legislativní změny,
- kvalitnější dohled nad rizikovými rodinami,
- dostatečné financování této problematiky,
- pokračovat v ochraně oběti,
- podpora rodin,
- všímavost okolí,
- rozšířit síť odborného poradenství.

Určitě by se našlo mnoho dalších oblastí, které jsem neuvedla. Tento jev se v historii lidstva objevuje od nepaměti. Důležité je, aby společnost byla dostatečně všímavá a pozorná. Dítě, které je sexuálně zneužíváno, se specificky chová. Většinou neřekne: „jsem sexuálně zneužíváno, pomozte!“, ale vydává jasné signály. Je na nás, jestli je uvidíme.

Závěr

V bakalářské práci se zabývám tématem sexuálním zneužívání dětí v rodinném prostředí. Rodina je základním prvkem celé společnosti. Její úloha zůstává neměnná po mnoho generací. Vychovat, milovat, ochraňovat své potomky je velmi složitý a nelehký úkol. Bereme jako samozřejmost, že je dítě matkou a otcem milováno, opečovávané, a proto nás ani nenapadne, že to může být jinak.

Sexuální zneužívání v naší zemi před rokem 1989 bylo naprosto tabu. Společnost o tento problém, jako o spousty jiných, nechtěla vědět. V současné době se tento postoj změnil. Byly založeny různé organizace, došlo k nápravě legislativy, osvětě.

Prvotní cíl, který jsem si stanovila v mé práci, je seznámení společnosti s tímto problémem. Uvádím druhy sexuálního zneužívání, rizikové skupiny dětí i rodin. Seznamuji s možnými pachateli. Informace, které jsem čerpala a získávala při psaní, jsem se snažila popsat ve srozumitelné formě a tím je udělat více dostupné. V praktické části uvádím případové studie, které více dokreslují problematiku sexuálního zneužívání.

Musím konstatovat, že poznatky, ke kterým jsem došla v průběhu studia, mě znovu ujistili, o jak choulostivou a závažnou formu sociálně-patologického jevu se jedná. V různých diskuzích jsem četla názory, které mě děsily, až šokovaly. Nevědomost českého občana je zarážející. Stále se mezi námi najdou lidé, kteří sexuální zneužívání zlehčují, nebo dokonce popírají. Sexuální výchova ve školách je brána jako zlo a ne preventivní prostředek k ochraně dětí. Právě proto prevence v podobě osvěty je velice potřebná.

Musíme si uvědomit, že oběť je trestána po celý život a může vzniknout i tzv. cykličnost zneužívání, kdy dítě, které bylo zneužíváno v dospělosti, zneužívá své děti a tím vzniká uzavřený kruh. Proto pomoc celé společnosti je natolik potřebná, aby nedocházelo k narušení vývoje další generace. Vždyť děti jsou naše budoucnost!

Cíl bakalářské práce se podařilo naplnit ve smyslu bližšího seznámení společnosti s problematikou sexuálního zneužívání a to především v oblasti prevence. Byly navrženy způsoby, jak sexuálnímu zneužívání předcházet.

Resumé

Tématem mé bakalářské práce je „Sexuální zneužívání v rodinném prostředí.“ Jde o problém, který se týká všech společností a je velmi závažný.

V pěti kapitolách pojednávám o patologických jevech, uvádím jejich členění, a koho nejvíce ohrožují. Zaměřila jsem se především na syndrom CAN, který úzce souvisí se sexuálním zneužíváním. Sexuální zneužívání jsem důsledněji rozebírala v následující kapitole. Co je vůbec sexuální zneužívání. Kde je hranice mezi standartním chováním rodiče a kde už jde o sexuální zneužívání. Jaké jsou typy, formy a v případě rodiny zmiňuji incestní vztah.

Pro pochopení závažnosti tohoto patologického jevu jsem uvedla a rozebrala aktéry sexuálního zneužívání.

Zdůrazňuji úlohu různých organizací, školy a policie v oblasti prevence. Pomoc obětem, nebo možným obětem sexuálního zneužívání musí být komplexní a to ve všech složkách prevence. Nejpodstatnější z mého hlediska je prevence primární, která má nejširší rozsah.

Odbornou praxi jsem vykonala na Policii ČR v Břeclavi, kde mi bylo umožněno pracovat s odborníky v oblasti mládeže, které obdobné případy řeší. V rámci své praxe jsem navštívila OSPOD a Pedagogicko-psychologickou poradnu, kde jsem získala informace pro kazuistiky.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo seznámení společnosti s tímto problémem. Informace, které jsem čerpala a získávala při jejím psaní, jsem se snažila popsat ve srozumitelné formě a tím je udělat více dostupné. Dalším úkolem bylo nalézt cesty k eliminaci sexuálního zneužívání. Jednou z cest, kterou uvádím, je lepší komunikace mezi institucemi, pružnější spolupráce. A také v oblasti školství lepší osvěta v sexuální výchově.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na jeden ze sociálně patologických jevů – „Sexuální zneužívání v rodinném prostředí“. Jednotlivé části pojednávají o sexuálním zneužívání v rodině, jeho aktérech a preventivních programech, které pomáhají k jeho eliminaci.

Annotation

The thesis is focused on one of the socio-pathological phenomena - "Sexual abuse in family background." Individual sections discuss the sexual abuse in the family, its actors and preventive programs that help to its elimination.

Klíčová slova

sociální deviace, syndrom CAN, sexuální zneužívání, pedofilie, oběť, pachatel, společnost, instituce, rodina, neziskové organizace, prevence sexuálního zneužívání, syndrom přizpůsobení

Key words

social deviance, syndrome CAN, sexual abuse, pedophilia, victims, perpetrators, community, institution, family, non-profit organization, prevention of sexual exploitation, adaptation syndrome

Seznam použité literatury

KNIHY, SYNTETICKÉ PRÁCE, MONOGRAFIE

- ADAMSOVÁ, A., FAYOVÁ, J. *Už žádná tajemství – jak chránit dítě před sexuálním napadením*. přel. Pánek, B. 1. vyd. Praha: Themis, 1997, ISBN 80-85821-31-1
- BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*, přel. Bogušovský, D. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, ISBN 80-71696-29-3
- DUNOVSKÝ, J. *et al. Sociální pediatrie*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, ISBN 80-7169-254-9
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbané dítě*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, ISBN 80-7169-192-5
- ELLIOTT, J., PLACE M., *Dítě v nesnázích Prevence, příčiny, terapie*, 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2002, 80-247-0182-0
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*, přel. Bumbálek, J. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-419-2
- FISCHER, S. ŠKODA, J. *Sociální patologie -2*. vyd. Grada Publishing, 2004, ISBN 80-7178-966-6
- GODTEL, R. *Sexualita a násilí*. Přel. Faktorová, F. Gabašová, O. Praha: Český spisovatel, 1994, ISBN 80-2020-512-8
- GOLDMANOVÁ J., *Jak si nenechat ublížit – Bezpečností průvodce životem pro-náctileté*, 2. vyd. Portál, s.r.o., 2000, ISBN 80-7178-413-3
- HALFAROVÁ, H. *Co bychom měli vědět o sexuálním zneužívání* Praha: Linka Bezpečí, Nadace Naše dítě, 1996
- HAVELKOVÁ, B., *Pod hladinou fakta a mýty o znásilnění*. In Sborník textů, Gender Studies, o.p.s., 2010, ISBN 978-80-86520-31-5
- HRČKA, M., *Sociální deviace*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, ISBN 80-85850-68-0
- HINTNAUS, L. *Člověk a rodina* 1. vyd. České Budějovice: ZSF JU, 1998, ISBN 80-7040-315-2
- KOBLOVÁ, S., MIŠURCOVÁ, V. *Práva dítěte v dokumentech - Odbor prevence kriminality MV CR*, 1997
- LAŠEK, J., Kriminologický sborník, XL/1996, č.6, s. 203 – 205
- MUFSONOVÁ, S., KRANOZOVÁ R., *O týrání a zneužívání*, 1. vyd. Nakladatelství Lidové noviny, 1996, ISBN 80-7106-194-8
- MÜHLPACHR, P., *Sociopatologie*, 1. vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2009
- PANČOCHA, K., *Speciálně pedagogická dimenze závislostního chování*, 1. vyd.

MSD, spol. s r. o., 2006, ISBN 80-86633-61-6

- PLŠKOVÁ, A., Kriminalistický sborník, XXXIX/1995, č. 9,
- RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, ISBN 80-85121-99-9
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte* 1. vyd. LINDE nakladatelství s.r.o., 2003, ISBN 80-86131-44-0
- TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství: sexuální zneužívání dětí* 1. vyd. Praha: Trizonia, ISBN 80-85573-72-5
- VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HAJD-MOUSSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J., *Sexuální násilí na dětech* 1. vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-286-6
- VANÍČKOVÁ, E., HAJD-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995,
- VEČERKA, K., *Prevence kriminality v teorii a praxi*, 1. vyd. Themis, 1997, ISBN 80-8582-148-6
- VLČEK, M., ZAPLETAL, J., *Prevence kriminality a přístupy k jejímu řešení*. In: Zapletal, Josef, a kol.: *Kriminologie*, Díl I., Obecná část. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1995, ISBN 80-85981-15-7
- WEISS, P. *Sexuální deviace*, 1. vyd. Praha: Portal, 2002, ISBN 80-7178-634-9
- WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005, ISBN 80-247-0929-5
- WEISS, P. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, ISBN 80-7169-795-8
- ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*, 1. vyd. Policejní akademie České Republiky, 2000, ISBN 978-80-7251
- *Násilí na dětech: „Násilí nezná hranice, ale zanechává stopy“*. Praha: Humanitas Profes, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- www.bkb.cz
- www.breclav.org
- www.centrumelektra.cz
- www.dkc.cz
- www.jarodic.cz
- www.lege.cz
- www.mvcr.cz
- www.policie.cz

- www.sexualni.zneuživani.cz
- www.sasian.org/
- www.sexus.cz
- www.wikipedia.cz
- www.zpravy.ihned.cz

LEGISLATIVNÍ ZDROJE

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Seznam příloh

Příloha č. 1: Právní úprava výslechu nezletilých dle §102 odst. 1 trestního řádu

Příloha č. 2: Seznam speciálních výslechových místností v ČR

Příloha č. 3: Desatero zásad pro používání loutek Jája

Příloha č. 4: Ukázky netradičních metod

Příloha č. 1: Právní úprava výslechu nezletilých dle §102 odst. 1 trestního řádu

Základní zásadou je požadavek jediného výslechu.

Podle ustanovení §102 odst. 1 trestního řádu:

„Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než čtrnáct let o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

(2) V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2. osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.“

(trestní řád)

Příloha č. 2: Seznam speciálních výslechových místností v ČR

(Stav k 1. 4. 2011)

Krajské ředitelství PČR hl. m. Prahy

- Krajské ředitelství (KŘ) policie hl. m. Prahy

Krajské ředitelství PČR Středočeského kraje

- územní odbor Policie ČR (ÚO) Beroun
- ÚO Mělník
- ÚO Kladno
- ÚO Příbram
- ÚO Kolín (není vybavení záznamovou technikou)

Krajské ředitelství PČR Jihočeského kraje

- Slabce u Lišova (poblíž Českých Budějovic); budova účelového zařízení PČR

Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje

- Plzeň; areál FN Plzeň – Bory
- Klatovy; Nemocnice Klatovy a.s.

Krajské ředitelství PČR Libereckého kraje

- KŘ policie Libereckého kraje v Liberci
- ÚO Česká Lípa
- ÚO Semily
- ÚO Jablonec n. Nisou a ÚO Liberec (není vybavení záznamovou technikou)

Krajské ředitelství PČR Ústeckého kraje

- ÚO Most

Krajské ředitelství PČR Královéhradeckého kraje

- ÚO Rychnov nad Kněžnou
- ÚO Trutnov
- ÚO Hradec Králové
- ÚO Náchod
- KŘ policie Královéhradeckého kraje v Hradci Králové

Krajské ředitelství PČR Karlovarského kraje

- ÚO Cheb

Krajské ředitelství policie kraje Vysočina

- ÚO Třebíč

Krajské ředitelství PČR Jihomoravského kraje

- objekt dětského domova v Brně (vila Dagmar)
- KŘ policie Jihomoravského kraje v Brně
- Městské ředitelství PČR v Brně (ul. Cejl)
- ÚO Blansko
- ÚO Hodonín

Krajské ředitelství PČR Olomouckého kraje

- ÚO Jeseník
- Olomouc; budova Sdruženého zařízení pro péči o dítě

Krajské ředitelství PČR Moravskoslezského kraje

- Ostrava; dětský domov dětí do 3 let

- Frýdek-Místek; budova policie
- ÚO Opava
- Krnov; civilní budova

(www.mvcr.cz, 4. 4. 2012)

Příloha č. 3: Desatero zásad pro používání loutek Jája a Pája:

1. Důkladně znát celý případ, posudky a expertizy.
2. Připravit si i písemně, okruhy otázek s ohledem na věk dítěte a seznámit se záměry všechny zúčastněné.
3. Vytvořit podmínky pro nerušený výslech (telefony, odchody a příchody dalších apod.)
4. Záznamovou techniku používat nenápadně.
5. Při navazování kontaktu dbát na věk dítěte a povahu případu včetně slovníku, pro děti pochopitelného.
6. Loutky představit, nevnucovat je, nechat je dětem „ohmatat“, pojmenovat, seznámit se.
7. Výslech vést tak, aby byla zajištěna spontánnost výpovědi, vyvarovat se emočně zabarveného reagování na dětskou manipulaci s loutkou či jeho verbální projev.
8. Při únavě dítěte či přechodu do spontánní hry s loutkami, nesouvisející s případem, výslech přerušit a dítě zaměstnat jinak.
9. Po ukončení výslechu nechat dítě s loutkou pohrát, rozloučit se, pochválit je, „odvést“ je do pozitivní reality.
10. Zabezpečit přepis celého výslechu do protokolární formy.

(Zdroj: Odbor sociálních věcí a zdravotnictví v Lovosicích)

(Více v: Plšková, A., Kriminologický sborník, XXXIX/1995, č. 9, s. 329 – 336

Lašek, J., Kriminologický sborník, XL/1996, č. 6, s. 203 – 205)

Příloha č. 4: Ukázky netradičních metod

Hry pro umění vyjadřovat pocity, strach a odvahu

Obličej

(Hra je vhodná pro děti 4-10 let)

Děti vystřihují z časopisů různé obličejové děti. Pokoušejí se rozpoznat a správně pojmenovat pocity, které obličejové vyjadřují. Pak si každé dítě vybere jeden obličej a vypráví historku „Co to dítě prožilo? Jak se cítí? Proč se tak cítí?“

Každé dítě pak vezme nějaký obličej podle své volby a vypráví: „Když jsem já jednou takový pocit měl, tak ...!“ nebo: „Kdybych jednou takový pocit měl, tak bych...“

Povídka o Belině

(Podle Braecker, S. 1992 str. 102. Povídka je vhodná pro děti od 3-7 let)

Učitel čte dětem povídku o pejskovi Belina. Děti po přečtení povídky debatují o tom, proč Belina někomu něco dovolí a někomu ne a jaké si z toho mohou vzít poučení. Smysl besedy je v uvědomění si práva vyjádřit svůj nepříjemný pocit a odmítnout nepříjemné chování druhé osoby.

Malá Renátka má bílého psíka Belinu. Belina je velmi roztomilá a má krásný chundelatý kožíšek. Je to velmi společenský psík. Každý, kdo ho uvidí, musí ho mít rád a také každý si ho chce pohladit. „To je ale milý pejsek, ten má krásný chundelatý kožíšek, toho si musím pohladit,“ a hned se k němu hrnou a chtějí Belinu hladit, muchlat a chovat. Renátce se to nelíbí, ale neví, jak to udělat, aby Belinu nechali cizí lidé na pokoji. Jednou, když se spolu procházeli parkem, přišel k nim starší pán. Přátelská se usmíval na Renátku i Belinu. „To je krásný pejsek a to je hezká holčička, musím vás obě pohladit.“ Pohladil Renátku, bylo jí to nemilé, ale co měla dělat. Sklonil se k Belině a chtěl jí pohladit. Belina najednou vycenila zuby a zle na pána zavrčela. Pán se lekl a ucukl rukou. „Zatracený pes, už na tebe ani nesáhnu,“ a rychle odešel. Renátka si pak všimla, že Belina se nechá pohladit jen od toho, koho zná a komu důvěřuje, že jí neublíží. Koho nechce, aby ji hladil, na toho zle zavrčí. Možná, že by ho kousla. Někteří lidé si mohou myslet, že Belina je zlý pes, ale Belina má od nich zase

pokoj. „Děti, copak se malá Renátka od Beliny může naučit?“

Hry na umění říci ne

Hrad

(Hra je vhodná pro děti 4-10 let)

Jedna malá skupina dětí představuje hrad: děti se chytí za ruce a utvoří kruh. Dvě nebo tři děti chtějí být vpuštěny do hradu. Existuje však čarovný způsob, který musí děti mimo hrad (kruh) nalézt. Zkoušejí proto různé způsoby (lechtání, štípání, vrážení, pohazení apod.. (Je-li dotek pro hrad bránící dítě nepříjemný, řekne dítě: „Ne, ne, ne jsem jako z kamene!“ Hrad zůstává zavřený a dítě nemůže dovnitř. Kdy je dotyk příjemný, bránící dítě odpovídá: „Je konec strachu, vítám tě, můj brachu!“ Kruh se otevře a dítě může vstoupit do hradu. Děti si pak role vymění.

Velké a malé ne

(vhodná pro děti 4-8 let. Podle Braun, G. 1989)

Učitelka vypráví dětem pohádku o malém a velkém NE.

Malé NE sedí na lavici a jí čokoládu. Je skutečně malé, droboučké a docela tiché.

Vtom přijde tlustá paní a ptá se. „Mohu si k tobě sednout?“ Malé NE tiše špitne: „Ne, raději bych sedělo samo.“ tlustá paní ho však neslyšela a sedla si k němu na lavičku. Pak přišel chlapec a zeptal se: „Mohu si vzít tvoji čokoládu?“ Malé NE ustrašeně zašeptalo: „Ne, raději si ji sním samo.“ Chlapec ale nic neslyšel a čokoládu malému NE snědl.“ Vtom kolem procházel pán, který malé NE již v parku několikrát viděl a řekl: Ahoj Malé NE. Ty vypadáš mile, mohu ti dát pusku?“ Tu malé ne již potřetí plaše a tichounce řeklo: „Ne, já nechci žádnou pusku.“ Ale také, jak se zdá, ani ten pán nic neslyšel a chystal se malé NE políbit na rty.

Tu ztratilo Malé NE trpělivost. Vstalo za lavičky, vztyčilo se a na plnou pusku zakřičelo: „NEEE!!! NE, NE! Já chci samo sedět nalavičce, chci samo svoji čokoládu sníst a nechci dostat pusku. Dejte mi všichni pokoj.“ Tlustá paní, chlapec a pán vykulili oči. „Proč jsi to neřeklo hned?“ a šli dále svojí cestou. A kdo seděl nyní na lavičce? Žádné Malé NE, nýbrž Veliké NE. Je velké, silné a hlasité a takto uvažuje: „Když někdo říká tiché maloučké ne, tak ho nikdo neslyší. Musí se zřetelně a nahlas říkat velké NE. Tak

se z Malého NE stalo Velké NE.
(Täubner, 1996, s. 97 - 114)